

[DE DIVERSIS QUAESTIONIBUS AD SIMPLICIANUM.]

DE SUBSEQUENTI OPERE EX LIBRO DE PRAEDESTINATIONE SANCTORUM, CAP. IV.

«Videtis certe quid tunc de fide atque operibus sentiebam, quamvis de commendanda gratia Dei laborarem : in qua sententia istos fratres nostros esse nunc video; quia non sicut legere libros meos, ita etiam in eis curaverunt proficere mecum. Nam si curassent, invenissent istam quaestionem secundum veritatem divinarum Scripturarum solutam in primo libro duorum, quos ad beatae memoriae Simplicianum scripsi, episcopum Mediolanensis Ecclesiae, sancti Ambrosii successorem, in ipso exordio episcopatus mei.»

Ibid. infra:---«Ecce quare dixi superius, hoc apostolico praecipue testimonio (**I Cor. IV, 7**) etiam me ipsum fuisse convictum, cum de hac re aliter saperem; quam mihi Deus in hac quaestione solvenda, cum ad episcopum Simplicianum, sicut dixi, scriberem, revelavit.»

EX LIBRO DE DONO PERSEVERANTIAE, CAP. XX

«Plenius sapere coepi in ea disputatione quam scripsi ad beatae memoriae Simplicianum, episcopum Mediolanensis Ecclesiae, in mei episcopatus exordio, quando et initium fidei donum Dei esse cognovi et asserui.»

Ibid. cap. 21:---«Videant utrum in primi libri posterioribus partibus, eorum duorum quos mei episcopatus initio, antequam Pelagiana haeresis appareret, ad Simplicianum Mediolanensem episcopum scripsi, remanserit aliquid quo vocetur in dubium, gratiam Dei non secundum merita nostra dari: et utrum ibi non satis egerim, etiam initium fidei esse donum Dei; et utrum ex iis quae ibi dicta sunt, non consequenter eluceat, etsi non sit expressum, etiam usque in finem perseverantiam nonnisi ab eo donari, qui nos praedestinavit in suum regnum et gloriam.»

EX II TOMO EPISTOLA XXXVII.

«Domino beatissimo et venerabiliter sincerissima charitate amplectendo patri SIMPLICIANO AUGUSTINUS, in Domino salutem.

1. «Plenas bonorum gaudiorum litteras, quod sis memor mei, meque, ut soles, diligas, magnaeque gratulationi tibi sit quidquid in me donorum suorum Dominus conferre dignatus est misericordia sua, non meritis meis, missas munere Sanctitatis tuae accepi: in quibus affectum in me paternum de tuo benignissimo corde non repentinum et novum hausì, sed expertum plane cognitumque repetivi, domine beatissime et venerabiliter sincerissima charitate amplectende.

2. «Unde autem tanta exorta est felicitas litterario labori nostro, quo in librorum quorumdam conscriptione sudavimus, ut a tua Dignatione legerentur? nisi quia Dominus, cui subdita est anima mea, consolari voluit curas meas, et a timore recreare, quo me in talibus operibus necesse est esse sollicitum, necubi forte indoctior vel incautior, quamvis in planissimo campo veritatis, offendam. Cum enim tibi placet quod scribo, novi cui placeat; quoniam quis te inhabitet novi. Idem quippe omnium munerum spiritualium distributor atque largitor per tuam sententiam confirmabit obedientiam meam. Quidquid enim habent illa scripta delectatione tua dignum, in meo ministerio dixit Deus, Fiat, et factum est; in tua vero approbatione vidit Deus quia bonum est.

3. «Quaestiunculas sane, quas mihi enodandas jubere dignatus es, etsi mea tarditate implicatus non intelligerem, tuis meritis adjutus aperirem. Tantum illud quaeso, ut pro mea infirmitate depreceris Deum; et sive in iis quibus me exercere benigne paterneque voluisti, sive in aliis quaecumque nostra in tuas sanctas manus forte pervenerint, quia sicut Dei data, sic etiam mea errata cognosco, non solum curam legentis impendas, sed etiam censuram corrigentis assumas. Vale.»

S. AURELII AUGUSTINI HIPPONENSIS
EPISCOPI De Diversis Quaestionibus AD
SIMPLICIANUM LIBRI DUO . (C)

LIBER PRIMUS.

In quo Simpliciani quaestiones ex Epistola Pauli ad Romanos duae tractantur.

PRAEFATIO.

Gratissimam plane atque suavissimam interrogationum tuarum dignationem mihi, pater Simpliciane, misisti: quibus nisi respondere conarer, non solum contumax, verum etiam ingratus existerem. Et illa quidem quae de Paulo apostolo dissolvenda proposuisti, jam a nobis erant utcumque discussa litterisque mandata . Sed tamen eadem ipsa verba apostolica tenoremque sententiarum, non contentus inquisitione atque explicatione praeterita, ne quid in ea negligentius praeterissem, cautius attentiusque rimatus sum. Non enim tu ea percontanda censes, si eorum intellectus facilis atque expeditus foret.

QUAEST. PRIMA.

1. Lex ad quid data. Concupiscentia aucta per legem. Peccatum quomodo mortuum erat sine lege. Quomodo revixit. Lege quis male utitur. Lex non nisi a spiritualibus impletur. Carnales dupliciter dicti. Originalis peccati poena. Lex peccati in membris quid. Loci in quibus lex videri possit dici mala. Legem esse bonam. Manichaeorum error de veteri lege. Explicantur testimonia, quibus lex videri possit non bona. Nam ex eo loco ubi scriptum est, Quid ergo dicemus?

*Lex peccatum est? Absit; usque ad eum locum, ubi ait, Igitur lex volenti mihi bonum est; et caetera, credo usque ad illud, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. VII, 7-25): primam nos voluisti enodare quaestionem. Quo loco videtur mihi Apostolus transfigurasse in se hominem sub lege positum, cujus verbis ex persona sua loquitur. Et quia paulo ante dixerat, *Evacuati sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae*, atque ita per haec verba quasi reprehendisse legem posset videri; subjecit statim, *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces*.*

2. Hic rursus movet, Si lex non est peccatum, sed insinuatrice peccati, nihilominus his verbis reprehenditur. Quare intelligendum est, legem ad hoc datam esse, non ut peccatum insereretur, neque ut extirparetur, sed tantum ut demonstraretur, quo animam humanam quasi de innocentia securam ipsa peccati demonstratione ream faceret: ut quia peccatum sine gratia Dei vinci non posset, ipsa reatus sollicitudine ad percipiendam gratiam converteretur. Itaque non ait, Peccatum non feci, nisi per legem; sed, *Peccatum non cognovi, nisi per legem*. Neque rursus ait, Nam concupiscentiam non habebam, nisi lex diceret, Non concupisces; sed ait, *Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces*. Unde apparet concupiscentiam per legem non insitam, sed demonstratam.

3. Consequens autem erat ut quoniam nondum accepta gratia concupiscentiae resisti non poterat, augeretur etiam; quia

maiores vires habet concupiscentia crimine praevaricationis adjuncto, cum etiam contra legem facit, quam si nulla lege prohiberetur. Consequenter itaque subjungit, *Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam*. Erat enim et ante legem, sed non omnis erat, quando crimen praevaricationis adhuc deerat. Unde alio loco dicit: *Ubi enim non est lex, nec praevaricatio (Rom. IV, 15)*.

4. Quod autem adjungit, *Sine lege enim peccatum mortuum est*; pro eo positum est, ac si diceret, Latet, hoc est, mortuum putatur: quod paulo post evidentius dicturus est. *Ego autem*, inquit, *vivebam sine lege aliquando*: id est, nulla ex peccato morte terrebar; quia non apparebat, cum lex non esset, *Adveniente autem mandato, peccatum revixit*; hoc est, apparuit. *Ego autem mortuus sum*: id est, mortuum me esse cognovi; vel quia reatus praevaricationis certum mortis supplicium comminatur. Sane quod ait, *Peccatum revixit adveniente mandato*, satis significavit hoc modo aliquando vixisse peccatum, id est notum fuisse, sicut arbitror, in praevaricatione primi hominis, quia et ipse mandatum acceperat (**Gen. II, 17**). Nam et alio loco dicit, *Mulier autem seducta in praevaricatione facta est (I Tim. II, 14)*: et iterum, *In similitudine praevaricationis Adae, qui est forma futuri (Rom. V, 14)*. Non enim potest reviviscere, nisi quod vixit aliquando. Sed mortuum fuerat, id est occultatum, cum mortales nati sine mandato legis homines viverent, sequentes concupiscentias carnis sine ulla cognitione, quia sine ulla prohibitionem. Ergo, *Ego*, inquit, *vivebam sine lege aliquando*. Unde manifestat, non ex persona sua proprie, sed generaliter ex persona veteris hominis se loqui. *Adveniente*

autem mandato peccatum revixit. Ego autem mortuus sum; et inventum est mihi mandatum quod erat in vitam, hoc esse in mortem. Mandato enim si obediatur, utique vita est. Sed inventum est esse in mortem, dum fit contra mandatum, ut non solum peccatum fiat, quod etiam ante mandatum fiebat, sed hoc abundantius et perniciosius, ut jam a sciente et praevaricante peccetur.

5. Peccatum enim, inquit, occasione accepta per mandatum, fefellit me, et per illud occidit. Peccatum non legitime utens lege, ex prohibitione aucto desiderio, dulcius factum est, et ideo fefellit. Fallax enim dulcedo est, quam plures atque majores poenarum amaritudines consequuntur. Quia ergo ab hominibus nondum spiritualem gratiam percipientibus suavius admittitur quod vetatur, fallit peccatum falsa dulcedine. Quia vero etiam accedit reatus praevaricationis, occidit.

6. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. Jubenda enim jubet, et prohibenda prohibet. *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit.* In male utente quippe vitium est, non in mandato ipso, quod bonum est. Quoniam bona est lex, si quis ea legitime utatur (**I Tim. I, 8**). Male autem utitur lege, qui non se subdit Deo pia humilitate, ut per gratiam lex possit impleri. Itaque ad nihil aliud accipit legem, qui non ea legitime utitur, nisi ut peccatum ejus quod latebat ante prohibitionem, apparere incipiat per praevaricationem. Et hoc *supra modum*; quia jam non solum peccatum fit, sed etiam contra mandatum. Sequitur ergo, et adjungit: *Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator aut peccatum per mandatum.* Unde manifestat quo sensu dixerit

superius, *Sine lege enim peccatum mortuum est*; non quia non erat, sed quia non apparebat: et quomodo dictum sit, *Peccatum revixit*; non ut esset quod erat et ante legem, sed ut appareret, quoniam fiebat contra legem: quandoquidem hoc loco ait, *Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Non enim ait, ut sit peccatum; sed, *ut appareat peccatum*.

7. Deinde subjungit causam, cur ita sit: *Scimus enim*, inquit, *quia lex spiritualis est; ego autem carnalis sum*. In quo satis ostendit non posse impleri legem nisi a spiritualibus, qui non fiunt nisi per gratiam. Spirituali enim legi quanto fit quisque similior, id est, quanto magis et ipse in spiritualem surgit affectum, tanto eam magis implet; quia tanto magis ea delectatur, jam non sub ejus onere afflicta, sed ejus lumine vegetata: quia praeceptum Domini lucidum est illuminans oculos, et lex Domini immaculata convertens animas (**Psal. XVIII, 8, 9**); gratia donante peccata, et infundente spiritum charitatis, quo et non sit molesta, et sit etiam jucunda justitia. Sane cum dixisset, *Ego autem carnalis sum*; contexuit etiam qualis carnalis. Appellati sunt enim ad quemdam modum carnales, jam etiam sub gratia constituti, jam redempti sanguine Domini, et renati per fidem, quibus idem apostolus dicit: *Et ego, fratres, non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam* (**I Cor. III, 1, 2**). Quod dicens, utique ostendit jam renatos fuisse per gratiam, qui erant parvuli in Christo et lacte potandi, et tamen eos adhuc carnales vocat. Qui autem nondum est sub gratia, sed sub lege, ita carnalis est, ut nondum sit renatus a peccato, sed venundatus sub peccato; quoniam pretium mortiferae

voluptatis amplectitur dulcedinem illam qua fallitur, et delectatur etiam contra legem facere, cum tanto magis libet, quanto minus licet. Qua suavitate frui non potest quasi pretio conditionis suae, nisi cogatur tanquam emptum mancipium servire libidini. Sentit enim se servum dominantis cupiditatis, qui prohibetur, et se recte prohiberi cognoscit, et tamen facit.

8. *Quod enim operor*, ait, *ignoro*. Non ita hic dictum est, *ignoro*, quasi peccare se nesciat. Nam contrarium erit quod dixit, *Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*; et illud superius, *Sed peccatum non cognovi, nisi per legem*. Quomodo enim apparet, aut quomodo cognovit quod ignorat? Sed ita dictum est, quomodo dicturus est Dominus impiis, *Non novi vos (Matth. XXV, 12)*. Neque enim aliquid Deum latet, quando *vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum (Psal. XXXIII, 17)*. Sed dicimur aliquando ignorare quod non approbamus. Ita ergo ait, *Quod enim operor, ignoro*; id est, non approbo. Quod consequenter ostendit, dicens, *Non enim quod volo, hoc ago; sed quod odi, illud facio*. Quod ergo ait, *odi*, hoc ait, *ignoro*: quia et quibus dicturus est Dominus, *Non novi vos*; de his illi dicitur, *Odisti, Domine, omnes qui operantur iniquitatem (Psal. V, 7)*.

9. *Si autem quod nolo, hoc facio; consentio legi, quoniam bona est*. Hoc enim non vult, quod et lex: nam hoc vetat lex. Consentit ergo legi, non in quantum facit quod illa prohibet, sed in quantum non vult quod facit. Vincitur enim nondum per gratiam liberatus, quamvis jam per legem et noverit se male facere, et nolit. Quod vero sequitur, et dicit, *Nunc autem jam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum*; non ideo dicit, quia non consentit ad faciendum peccatum,

quamvis legi consentiat ad hoc improbandum. Loquitur enim adhuc ex persona hominis sub lege constituti, nondum sub gratia, qui profecto trahitur ad male operandum concupiscentia dominante atque fallente dulcedine peccati prohibiti, quamvis ex parte notitiae legis hoc improbet. Sed propterea dicit, *Non ego operor illud*, quia victus operatur. Cupiditas quippe id operatur, cui superanti ceditur. Ut autem non cedatur, sitque mens hominis adversus cupiditatem robustior, gratia facit, de qua post dicturus est.

10. *Scio enim*, inquit, *quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum*. Ex eo quod scit, consentit legi: ex eo autem quod facit, cedit peccato. Quod si quaerit aliquis unde hoc scit, quod dicit habitare in carne sua non utique bonum, id est peccatum: unde, nisi ex traduce mortalitatis et assiduitate voluptatis? Illud est ex poena originalis peccati, hoc est ex poena frequentati peccati. Cum illo in hanc vitam nascimur, hoc vivendo addimus. Quae duo, scilicet, tanquam natura et consuetudo, conjuncta, robustissimam faciunt et invictissimam cupiditatem, quod vocat peccatum, et dicit habitare in carne sua, id est, dominatum quemdam et quasi regnum obtinere. Unde est illud in Psalmo, *Elegi abjici in domo Domini magis quam habitare in tabernaculis peccatorum (Psal. LXXXIII, 11)*; quasi non habitet, quamvis ibi sit, qui abjectus ibi est, ubicumque sit: unde insinuat habitationem cum quodam principatu intelligendam. Si autem per gratiam fiat in nobis quod alio loco dicit, *Ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore ad obediendum desideriis ejus (Rom. VI, 12)*, jam nec habitare proprie dicitur.

11. *Velle enim*, inquit, *adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*. His verbis videtur non recte intelligentibus velut

auferre liberum arbitrium. Sed quomodo aufert, cum dicat, *Velle adjacet mihi*? Certe enim ipsum velle in potestate est, quoniam adjacet nobis: sed quod perficere bonum non est in potestate, ad meritum pertinet originalis peccati. Non enim est haec prima natura hominis, sed delicti poena, per quam facta est ipsa mortalitas, quasi secunda natura, unde nos gratia liberat Conditoris subditos sibi per fidem. Sed istae nunc voces sunt sub lege hominis constituti, nondum sub gratia. Non enim quod vult facit bonum, qui nondum est sub gratia; sed quod non vult malum, hoc agit, superante concupiscentia, non solum vinculo mortalitatis, sed mole consuetudinis roborata. Si autem quod non vult, hoc facit; jam non ipse operatur illud, sed quod habitat in eo peccatum: sicut superius dictum est et expositum.

12. *Invenio ergo, inquit, legem mihi volenti facere bonum, quoniam mihi malum adjacet*: id est, invenio legem bonum mihi esse, cum volo facere quod lex habet, quoniam mihi malum adjacet, ad facile faciendum. Quia superius quod ait, *Velle adjacet mihi*, ad facilitatem dixit. Quid enim facilius homini sub lege constituto, quam velle bonum et facere malum? Nam et illud sine difficultate vult, quamvis non tam facile faciat, quam facile vult; et hoc quod odit facile habet, quamvis id nolit: sicut praecipitatus sine difficultate venit in profundum, quamvis id nolit atque oderit. Hoc dixi propter verbum quod ait, *adjacet*. Perhibet igitur testimonium legi, quod bona sit, homo sub ea positus et nondum gratia liberatus; perhibet omnino eo ipso quod se reprehendit facere contra legem: et invenit eam bonum sibi esse, volens facere quod illa jubet, et concupiscentia superante non valens; atque ita se

praevaricationis reatu implicatum videt, ad hoc ut gratiam liberatoris imploret.

13. *Condelector enim, inquit, legi Dei secundum interiorem hominem: ei utique legi, quae dicit, Non concupisces. Video autem, inquit, legem aliam in membris meis, repugnantem legi mentis meae, et captivantem me sub lege peccati, quae est in membris meis.* Legem appellat in membris suis, onus ipsum mortalitatis, in quo ingemiscimus gravati (**II Cor. V, 4**). Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam (**Sap. IX, 15**). Per quod fit etiam saepe ut invicte delectet quod non licet. Quam sarcinam prementem et urgentem ideo legem appellat, quia jure supplicii divino judicio tributa et imposita est ab eo qui praemonuit hominem, dicens: *Qua die manducaveritis, morte moriemini* (**Gen. II, 17**). Haec lex repugnat legi mentis dicenti, *Non concupisces*: cui condelectatur homo secundum interiorem hominem; et antequam sit quisque sub gratia, ita repugnat, ut et captivet eum sub lege peccati, id est sub semetipsa. Cum enim dicit, *quae est in membris meis*; hanc ostendit eandem esse de qua superius ait, *Video aliam legem in membris meis*.

14. Hoc autem totum ideo dicitur, ut demonstretur homini captivo non esse praesumendum de viribus suis. Unde Judaeos arguebat tanquam de operibus legis superbe gloriantes, cum traherentur concupiscentia ad quidquid illicitum est, cum lex de qua gloriabantur, dicat, *Non concupisces*. Humiliter ergo dicendum est homini victo, damnato, captivo, et nec saltem accepta lege victori, sed potius praevaricatori, humiliter exclamandum est, *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*. Hoc enim restat in

ista mortali vita libero arbitrio, non ut impleat homo justitiam, cum voluerit, sed ut se supplici pietate convertat ad eum cujus dono eam possit implere.

15. In hac ergo tota, quam tractavimus, apostolici contextione sermonis, quisquis putat sensisse Apostolum quod mala sit lex, quoniam dicit, *Lex subintravit, ut abundaret delictum* (**Rom. V, 20**); et, *Ministratio mortis in litteris figurata lapideis* (**II Cor. III, 7**); et, *Virtus peccati lex* (**I Cor. XV, 56**), et, *Mortui estis legi per corpus Christi ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit*; et, *Passiones peccatorum, quae per legem sunt, operabantur in membris nostris, ut fructum ferrent morti; nunc vero evacuati sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae* (**Rom. VII, 4-6**); et alia si qua hujusmodi Apostolum dixisse invenimus, attendat ideo esse ista dicta, quia lex auget concupiscentiam ex prohibitione, et reum obligat ex praevaricatione, jubendo quod implere homines ex infirmitate non possunt, nisi se ad Dei gratiam pietate convertant. Et ideo sub illa esse dicuntur, quibus dominatur. Eis autem dominatur, quos punit: punit autem praevaricatores omnes. Porro qui acceperunt legem, praevaricant eam, nisi per gratiam consequantur posse quod jubet. Ita fit ut non dominetur eis qui jam sub gratia sunt, implentibus eam per charitatem, qui erant sub ejus timore damnati.

16. Nam si illa quae dicta sunt, movent, ut putetur Apostolus legem reprehendere; quid agimus de eo quod dicit, *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem*? Hoc enim dicens, legem utique laudat. Quod cum illi audiunt, respondent, hoc loco Apostolum de alia lege

dicere; id est, de lege Christi, non de illa quae data est Judaeis. Quaerimus ergo ab eis de qua lege dicat, *Lex autem subintravit ut abundaret delictum?* Respondent, de illa procul dubio, quam Judaei acceperunt. Vide ergo utrum ipsa sit, de qua dicitur, *Occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Quid est enim aliud, *operatum est in me omnem concupiscentiam;* quam id quod ibi est, *ut abundaret delictum?* Vide quoque utrum consonet etiam illa sententia, *ut fiat supra modum peccator aut peccatum per mandatum.* Hoc est enim, *ut fiat supra modum peccatum;* quod est, *ut abundaret delictum.* Si igitur ostenderimus bonum esse mandatum, unde occasione accepta peccatum operatum est omnem concupiscentiam, ut fieret supra modum; simul ostendemus bonam esse legem, quae subintravit ut abundaret delictum, id est, ut operaretur peccatum omnem concupiscentiam, et fieret supra modum. Audiant ergo eundem apostolum dicentem, *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit.* Hoc, inquiunt, de lege Christi dictum est; hoc est, de lege gratiae. Respondeant itaque de qua intelligant illud quod sequitur: *Sed ego peccatum non cognovi, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* Ecce verborum ipsa contextio satis indicat de qua lege dixerit, *Lex peccatum est? Absit.* De illa scilicet, per cujus mandatum occasio fuit peccato, ut operaretur omnem concupiscentiam. De illa ergo quae subintravit ut abundaret delictum, quam putant illi malam. Sed quid apertius, quam id quod paulo post ait, *Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum?* Hoc rursus dicunt non de illa lege quae

Judaeis data est, sed de Evangelio dictum est. Manichaeorum est enim tam ineffabiliter caeca ista perversitas. Non enim attendunt quod apertissimum et manifestissimum sequitur, *Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator aut peccatum per mandatum*: hoc est, per mandatum sanctum, et justum, et bonum; quod tamen subintravit ut abundaret peccatum, hoc est, ut fieret supra modum.

17. Cur ergo *ministratio mortis* dicitur, si bona est lex? Quia *peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem*. Nec mireris, cum de ipsa praedicatione Evangelii dictum sit: *Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt; aliis quidem odor vitae in vitam, aliis autem odor mortis in mortem (II Cor. II, 15, 16)*. Ad Judaeos enim dicta est lex ministratio mortis, ad quos et in lapide scripta est ad eorum duritiam figurandam; non ad eos qui legem per charitatem implent. *Plenitudo enim legis, charitas*. Ipsa enim lex, quae in litteris est figurata lapideis, dicit, *Non adulterabis, Non homicidium facies, Non furaberis, Non concupisces*, etc. Quam legem dicit Apostolus impleri per charitatem, ita loquens: *Qui enim diligit alterum, legem implevit. Nam, Non adulterabis, Non homicidium facies, Non furaberis, Non concupisces; et si quod est aliud mandatum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum tuum tanquam te ipsum (Rom. XIII, 8-10)*: quia et hoc in eadem lege scriptum est. Cur *virtus peccati lex*, si lex bona est? Quia peccatum per bonum operatum est mortem, ut fiat supra modum, hoc est, majores vires ex praevaricatione concipiat. Cur *mortui sumus legi per corpus Christi*, si bona est lex?

Quia mortui sumus legi damnanti , liberati ab eo affectu quem lex punit et damnat. Usitatus enim vocatur lex, quando minatur et terret et vindicat. Itaque idem praeceptum timentibus lex est, amantibus gratia est. Inde est illud in Evangelio: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est (Joan. I, 17)*. Eadem quippe lex quae per Moysen data est, ut formidaretur, gratia et veritas per Jesum Christum facta est, ut impleretur. Sic ergo dictum est, *Mortui estis legi*, ac si diceretur, *Mortui estis supplicio legis, per corpus Christi*, per quod sunt delicta donata, quae legitimo supplicio constringebant. Cur *passiones peccatorum quae per legem sunt, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti*, si lex bona est? Quia illas hic voluit intelligi peccatorum passiones, de quibus jam saepe dictum est, augmentum concupiscentiae de prohibitione, et reatum poenae de praevaricatione: hoc est, quia *per bonum operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator aut peccatum per mandatum*. Cur *liberati sumus a lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litterae*, si lex bona est? Quoniam lex littera est eis qui non eam implent per spiritum charitatis, quo pertinet Testamentum Novum. Itaque mortui peccato liberantur a littera, qua detinentur rei qui non implent quod scriptum est. Lex enim quid aliud quam sola littera est eis qui eam legere noverunt, et implere non possunt? Non enim ignoratur ab eis quibus conscripta est: sed quoniam in tantum nota est, in quantum scripta legitur, non in quantum dilecta perficitur, nihil est aliud talibus nisi littera; quae littera non est adjutrix legentium, sed testis peccantium. Ab ejus ergo damnatione liberantur qui per spiritum innovantur, ut jam non sint obligati litterae ad poenam: sed intellectui per

justitiam copulati. Inde est et illud, *Littera occidit, spiritus autem vivificat* (II Cor. III, 6). Lex enim tantummodo lecta et non intellecta vel non impleta, utique occidit: tunc enim appellatur *littera*. *Spiritus autem vivificat*; quia plenitudo legis est *charitas*, quae diffusa est in cordibus nostris per *Spiritum sanctum qui datus est nobis* (Rom. V, 5).

QUAEST. II.---*Argumentum Epist. ad Rom.*
Gratia fides praecedit bona opera. Gratia fidei minor in catechumenis, major in renatis. Scopus Apostoli in exempla Jacob et Esau. Bona opera ex gratia, non gratia ex operibus. Quomodo justa electio Jacob et reprobatio Esau. Electio Jacob an ex praescientia futurae fidei. Electio ex gratia et proposito Dei. An fides inter dona gratiae numeretur. Quomodo justa reprobatio Esau. Fides donum Dei miserentis. Cur donum fidei subtractum ab Esau. An ex praescientia futurae voluntatis improbatus Esau et approbatus Jacob. Bona voluntas in nobis fit operante Deo. Vocatio an sit effectrix bonae voluntatis. Vocatio congrua. Cur Esau non congruenter vocatus. Obduratio Dei quae sit. Solutio quaestionis de reprobatione Esau.

*Omnes homines una massa peccati. Quomodo
Esau Deus odio habuit, qui nihil odit eorum
quae fecit. Peccatum quid. Vasa perditionis ad
usum correctionis aliorum fiunt. Vocati non
omnes, sed ex omnibus et Judaeis et Gentibus.
Intentio Apostoli in Epistola ad Romanos.
Electio gratiae quam occulta.*

1. Sed jam, ut arbitror, tempus est ad aliam transire quaestionem, quam sic proposuisti, ut ab eo quod scriptum est, *Non solum autem, sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri. Cum enim nondum nati essent, neque aliquid egissent bonum aut malum;* usque ad id quod scriptum est, *Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissetus* (**Rom. IX, 10-29**): tota ipsa contextio disseratur; et profecto est latebrosior. Sed certe, qualem te erga me novi, jubere mihi ut aperirem ista non posses, nisi a Domino deprecareris ut possem. Quod adjutorio fidentior factus, aggredior.

2. Et primo intentionem Apostoli, quae per totam Epistolam viget, tenebo, quam consulam. Haec est autem, ut de operum meritis nemo gloriatur, de quibus audebant Israelitae gloriari, quod datae sibi legi servissent, et ex hoc evangelicam gratiam tanquam debitam meritis suis percepissent, quia legi serviebant. Unde nolebant eandem gratiam dari Gentibus, tanquam indignis nisi Judaica sacramenta susciperent. Quae

orta quaestio in Apostolorum Actibus solvitur (**Act. XV**). Non enim intelligebant, quia eo ipso quo gratia est evangelica, operibus non debetur: *alioquin gratia jam non est gratia* (**Rom. XI, 6**). Et multis locis hoc saepe testatur, fidei gratiam praeponens operibus, non ut opera exstinguat, sed ut ostendat non esse opera praecedentia gratiam, sed consequentia: ut scilicet non se quisque arbitretur ideo percepisse gratiam, quia bene operatus est; sed bene operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Sed interest quibus articulis temporum vel celebratione sacramentorum gratia plenior et evidentior infundatur. Non enim catechumeni non credunt, aut vero Cornelius non credebat Deo, cum eleemosynis et orationibus dignum se praeberet cui angelus mitteretur (**Act. X, 1-4**): sed nullo modo ista operaretur, nisi ante credidisset; nullo modo autem credidisset, nisi vel secretis per visa mentis aut spiritus, vel manifestioribus per sensus corporis admonitionibus vocaretur. Sed in quibusdam tanta est gratia fidei, quanta non sufficit ad obtinendum regnum coelorum; sicut in catechumenis, sicut in ipso Cornelio antequam Sacramentorum participatione incorporaretur Ecclesiae. In quibusdam vero tanta est, ut jam corpori Christi et sancto Dei templo deputentur. *Templum enim Dei sanctum est*, inquit Apostolus, *quod estis vos* (**I Cor. III, 17**). Et ipse Dominus, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum coelorum* (**Joan. III, 5**). Fiunt ergo inchoationes quaedam fidei, conceptionibus similes: non tamen solum concipi, sed etiam nasci opus est, ut ad vitam perveniatur aeternam. Nihil tamen horum sine gratia

misericordiae Dei: quia et opera si qua sunt bona, consequuntur, ut dictum est, illam gratiam, non praecedunt.

3. Quam rem persuadere Apostolus volens, quia sicut alio loco dicit, *Gratia enim Dei salvi facti sumus; et non ex nobis, sed Dei donum est: non ex operibus, ne forte quis extollatur (Ephes. II, 8, 9)*; de his qui nondum nati erant, documentum dedit. Nemo enim posset dicere quod operibus promeruerat Deum Jacob nondum natus, ut divinitus diceretur, *Et major serviet minori*. Ergo, *Non solum*, inquit, Isaac promissus est, cum dictum est, *Ad hoc tempus veniam, et erit Sarae filius*: qui utique nullis operibus promeruerat Deum, ut nasciturus promitteretur, ut in Isaac vocaretur semen Abrahae; id est, illi pertinerent ad sortem sanctorum quae in Christo est, qui se intelligerent filios promissionis, non superbientes de meritis suis, sed gratiae vocationis deputantes quod cohaeredes essent Christi; cum enim promissum est ut essent, nihil utique meruerant qui nondum erant: *sed et Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri*. Vigilantissime ait, *ex uno concubitu* (gemiini enim concepti erant): ne vel paternis meritis tribueretur, si quisquam forte diceret, Ideo talis natus est filius, quia pater ita erat affectus illo in tempore quo eum sevit in utero matris; aut ita erat mater affecta, cum eum concepit. Simul enim ambos uno tempore ille sevit, eodem tempore illa concepit. Ad hoc commendandum ait, *ex uno concubitu*; ut nec astrologis daret locum, vel eis potius quos genethliacos appellaverunt, qui de natalibus nascentium mores et eventa conjectant. Quid enim dicant, cur una conceptione sub uno utique temporis puncto, eadem dispositione coeli et siderum, ut diversa singulis annotari omnino non possent, tanta in illis geminis diversitas

fuerit, prorsus non inveniunt: et facile animadvertunt, si volunt, responsa illa quae miseris venditant, nullius artis expositione, sed fortuita suspicione proferri. Sed ut de re quae agitur potius loquamur, ad frangendam atque dejiciendam superbiam hominum ingratorum gratiae Dei, et audentium gloriari de meritis suis, ista commemorantur. *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum vel malum, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Quia major serviet minori.* Vocantis est ergo gratia; percipientis vero gratiam consequenter sunt opera bona, non quae gratiam pariant, sed quae gratia pariantur. Non enim ut ferveat calefacit ignis, sed quia fervet; nec ideo bene currit rota ut rotunda sit, sed quia rotunda est: sic nemo propterea bene operatur ut accipiat gratiam, sed quia accepit. Quomodo enim potest juste vivere, qui non fuerit justificatus? quomodo sancte vivere, qui non fuerit sanctificatus? vel omnino vivere, qui non fuerit vivificatus? Justificat autem gratia, ut justificatus possit vivere juste. Prima est igitur gratia, secunda opera bona: sicut alio loco dicit, *Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum (Rom. IV, 4).* Sicut illa immortalitas post opera bona, si tamen vel ipsa ex debito poscitur: sicut idem ait, *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; de caetero superest mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex (II Tim. IV, 7, 8).* Forte enim quia dixit, *reddet*, jam fit ex debito. Cum vero *ascendens in altum captivavit captivitatem*, non reddidit, sed *dedit dona hominibus (Ephes. IV, 8).* Unde enim ipse Apostolus tanquam debitum reddi sibi praesumeret, nisi prius indebitam gratiam percepisset, qua justificatus bonum agonem certaret? Fuit enim blasphemus et persecutor et injuriosus; sed

misericordiam consecutus est, ut ipse testatur (**I Tim. I, 13**): credens utique in eum qui justificat, non pium, sed impium (**Rom. IV, 5**), ut justificando pium faciat.

4. *Non ex operibus*, inquit, *sed ex vocante dictum est ei, Quia major serviet minori*. Ad hoc pertinet quod ait, *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum aut malum*; ut posset dici, *Non ex operibus, sed ex vocante*. Unde occurrit animo quaerere, cur dixerit, *Ut secundum electionem propositum Dei maneret*? Quomodo est enim justa, aut qualiscumque omnino electio, ubi nulla distantia est? Si enim nullo merito electus est Jacob nondum natus et nihil operatus, nec omnino eligi potuit nulla existente differentia qua eligeretur. Item si nullo merito improbatus est Esau, quia et ipse nondum natus et nihil operatus erat, cum diceretur, *Et major serviet minori*; quomodo ejus improbatio justa dici potest? Qua ergo discretionem, quo aequitatis examine quod sequitur intelligimus, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*? Quod quidem scriptum est in propheta qui longe posterior prophetavit, quam illi nati et mortui sunt: sed tamen illa sententia videtur commemorata, qua dictum est, *Et major serviet minori*; et antequam nati et aliquid operati essent. Unde igitur ista electio, vel qualis electio, si nondum natis nondumque aliquid operatis nulla sunt momenta meritorum? An forte sunt aliqua naturarum? quis hoc intelligat, ex uno patre, ex una matre, ex uno concubitu, ex uno creatore? An quemadmodum ex eadem terra idem creator produxit diversa animantium atque gignentium genera, ita ex eodem hominum conjugio atque complexu produxit in geminis diversam prolem, unam quam diligeret, alteram quam odisset? Nulla ergo electione, antequam esset quod eligeretur. Si enim bonus

factus est Jacob, ut placeret; unde placuit antequam fieret, ut bonus fieret? Non itaque electus est ut fieret bonus, sed bonus factus eligi potuit.

5. An ideo *secundum electionem*, quia omnium Deus praescius etiam futuram fidem vidit in Jacob nondum nato; ut quamvis non ex operibus suis justificari quisque mereatur, quandoquidem bene operari nisi justificatus non potest, tamen quia ex fide justificat gentes Deus (**Galat. III, 8**), nec credit aliquis nisi libera voluntate, hanc ipsam fidei voluntatem futuram praevidens Deus, etiam nondum natum praescientia, quem justificaret, elegerit? Si igitur electio per praescientiam, praescivit autem Deus fidem Jacob; unde probas quia non etiam ex operibus elegit eum? Si propterea quia nondum nati erant, et nondum aliquid egerant bonum seu malum; ita etiam nondum crediderat aliquis eorum. Sed praescientia vidit crediturum? Ita praescientia videre poterat operaturum: ut quomodo dicitur electus propter fidem futuram, quam praesciebat Deus, sic alius possit dicere, propter futura opera potius electum, quae nihilominus praesciebat Deus. Quapropter unde ostendit Apostolus non ex operibus dictum esse, *Major serviet minori*? Si quoniam nondum nati erant; non solum non ex operibus, sed nec ex fide dictum est, quia utrumque deerat nondum natis. Non igitur ex praescientia voluit intelligi factam electionem minoris, ut major ei serviret. Volens enim ostendere non ex operibus factam, propterea intulit, dicens, *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent bonum seu malum*. Alioquin poterat ei dici: Sed jam sciebat Deus quis quid esset acturus. Quamobrem unde illa electio facta sit quaeritur: quia si non ex operibus, quae non

erant in nondum natis; nec ex fide, quia nec ipsa erat: unde igitur?

6. An dicendum est quod nulla electio fuerit, non existente aliqua diversitate in utero matris vel fidei, vel operum, vel quorumlibet omnino meritorum? Sed dictum est, *Ut secundum electionem propositum Dei maneret*. Et ideo quaerimus, quia dictum est. Nisi forte sic est distinguenda sententia, non ut intelligamus tanquam ideo *non ex operibus, sed ex vocante dictum esse, Major serviet minori, ut secundum electionem propositum Dei maneret*: sed ita potius, ut ad hoc de nondum natis et nondum aliquid operatis exemplum datum accipiatur, ne aliqua electio hic possit intelligi. *Cum enim nondum nati fuissent, neque aliquid egissent sive bonum sive malum, ut secundum electionem propositum Dei maneret*; id est, neque aliquid egissent bonum aut malum, ut propter ipsam actionem electio aliqua fieret ejus qui bene egerat: cum ergo nulla esset electio bene agentis, secundum quam maneret propositum Dei, *non ex operibus, sed ex vocante*, id est, ex eo qui vocando ad fidem gratia justificat impium, *dictum est ei, Quia major serviet minori*. Non ergo secundum electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio: id est, non quia invenit Deus opera bona in hominibus quae eligat, ideo manet propositum justificationis ipsius; sed quia illud manet ut justificet credentes, ideo invenit opera quae jam eligat ad regnum coelorum. Nam nisi esset electio, non essent electi, nec recte diceretur, *Quis accusabit adversus electos Dei (Rom. VIII, 33)*? Non tamen electio praecedit justificationem, sed electionem justificatio. Nemo enim eligitur, nisi jam distans ab illo qui rejicitur. Unde quod dictum est, *Quia elegit nos*

Deus ante mundi constitutionem (Ephes. I, 4); non video quomodo sit dictum, nisi praescientia. Hic autem quod ait, Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Quia major serviet minori; non electione meritorum, quae post justificationem gratiae proveniunt, sed liberalitate donorum Dei voluit intelligi, ne quis de operibus extollatur. Gratia enim Dei salvi facti sumus; et hoc non ex nobis, sed Dei donum est: non ex operibus, ne forte quis extollatur (Id. II, 8, 9).

7. Quaeritur autem, utrum vel fides mereatur hominis justificationem; an vero nec fidei merita praecedant misericordiam Dei, sed et fides ipsa inter dona gratiae numeretur. Quia et hoc loco cum dixisset, *Non ex operibus*; non ait, sed ex fide dictum est ei, *Quia major serviet minori*: ait autem, *sed ex vocante*. Nemo enim credit, qui non vocatur. Misericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens; quia merita fidei sequuntur vocationem potius, quam praecedunt. *Quomodo enim credent, quem non audierunt? et quomodo audient sine praedicante (Rom. X, 14)?* Nisi ergo vocando praecedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, ut ex hoc incipiat justificari, et accipere facultatem bene operandi. Ergo ante omne meritum est gratia. Etenim *Christus pro impiis mortuus est (Id. V, 6)*. Ex vocante igitur minor accepit, non ex ullis meritis operum suorum, ut major ei serviret: ut etiam quod scriptum, *Jacob dilexi*, ex vocante sit Deo, non ex operante Jacob.

8. Quid deinde Esau, quod servit minori, et quod scriptum est, *Esau autem odio habui*, quibus malis suis hoc meruit, cum et ipse nondum natus fuisset, neque aliquid egisset boni aut mali, quando dictum est, *Et major serviet minori*? An forte

quemadmodum illud de Jacob nullis meritis bonae actionis dictum est, ita Esau nullis meritis malae actionis odiosus? Si enim quia praesciebat Deus futura ejus opera mala, propterea eum praedestinavit ut serviret minori; propterea praedestinavit et Jacob ut ei major serviret, quia futura ejus bona opera praesciebat, et falsum est jam quod ait, *Non ex operibus*. Si autem verum est quod non ex operibus, et inde hoc probat, quia de nondum natis nondumque aliquid operatis hoc dictum; unde nec ex fide, quae in nondum natis similiter nondum erat: quo merito Esau odio habetur antequam nascatur? Quod enim fecit Deus ea quae diligeret, nulla quaestio est. Si autem dicamus eum fecisse quae odisset, absurdum est, occurrente alia Scriptura et dicente, *Neque enim odio habens aliquid constituisses, et nihil odisti horum quae fecisti (Sap. XI, 25)*. Quo enim merito sol factus est sol, aut quid offendit luna ut tanta illo inferior, vel quid promeruit ut sideribus caeteris tanto clarior crearetur? Sed haec omnia bona creata sunt quaeque in genere suo. Non enim diceret Deus, Solem dilexi, lunam autem odio habui; aut, Lunam dilexi, stellas autem odio habui: sicut dixit, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Sed illa omnia dilexit, quamvis excellentiae diversis gradibus ordinata; quoniam vidit Deus quia bona sunt, cum dicto ejus sunt instituta (**Gen. I**): ut autem odisset Esau, nisi injustitiae merito, injustum est. Quod si concedimus, incipit et Jacob justitiae merito diligi. Quod si verum est, falsum est quod non ex operibus. An forte ex justitia fidei? Quid ergo te adjuvat, *Cum enim nondum nati fuissent?* quandoquidem in nondum nato nec justitia fidei poterat esse.

9. Vidit itaque Apostolus quid ex his verbis posset animo audientis vel legentis occurrere, statimque subiecit: *Quid ergo dicemus? numquid iniquitas est apud Deum? Absit.* Et quasi docens quomodo absit: *Moysi enim dicit, inquit, Miserebor cui misertus ero, et misericordiam praestabo cui misericors fuero.* Quibus verbis solvit quaestionem, an potius arctius colligavit? Idipsum est enim quod maxime movet, si miseretur cui misertus erit, et misericordiam praestabit cui misericors fuerit, cur haec misericordia defuit Esau, ut etiam ipse per illam esset bonus, quemadmodum per illam bonus factus est Jacob. An ideo dictum est, *Miserebor cui misertus ero, et misericordiam praestabo cui misericors fuero*, quia cui misertus erit Deus ut eum vocet, miserebitur ejus ut credat; et cui misericors fuerit ut credat, misericordiam praestabit, hoc est faciet eum misericordem, ut etiam bene operetur? Unde admonemur, nec ipsis operibus misericordiae quemquam oportere gloriari et extolli, quod eis quasi suis Deum promeruerit; quandoquidem ut haberet ipsam misericordiam ille praestitit, qui misericordiam praestabit cui misericors fuerit. Quod si eam credendo se meruisse quis jactat, noverit eum sibi praestitisse ut crederet, qui miseretur inspirando fidem, cujus misertus est ut adhuc infideli vocationem impertiret. Jam enim discernitur fidelis ab impio. *Quid enim habes, inquit, quod non accepisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis (I Cor. IV, 7)?*

10. Recte quidem hoc; sed cur haec misericordia subtracta est ab Esau, ut non sic vocaretur, ut et vocato inspiraretur fides, et credens misericors fieret ut bene operaretur? An forte quia noluit? Si ergo Jacob ideo credidit quia voluit, non ei Deus donavit fidem, sed eam sibi ipse volendo praestitit, et habuit

aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest praestare ut vocetur, vocando Deus praestat et fidem; quia sine vocatione non potest quisquam credere, quamvis nullus credat invitus? *Quomodo enim credent, quem non audierunt? aut quomodo audient sine praedicante?* Nemo itaque credit non vocatus: sed non omnis credit vocatus. *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi (Matth. XX, 16):* utique ii qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt; volentes autem sine dubio crediderunt. Quid est ergo quod sequitur, *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei?* An quia nec velle possumus nisi vocati, et nihil valet velle nostrum, nisi ut perficiamus adjuvet Deus? Opus est ergo velle et currere. Non enim frustra diceretur, *Et in terra pax hominibus bonae voluntatis (Luc. II, 14);* et, *Sic currite ut comprehendatis (I Cor. IX, 24).* *Non tamen volentis neque currentis, sed miserentis est Dei,* ut quod volumus adipiscamur, et quo volumus perveniamus. Noluit ergo Esau et non cucurrit: sed et si voluisset et cucurrisset, Dei adjutorio pervenisset, qui ei etiam velle et currere vocando praestaret, nisi vocatione contempta reprobis fieret. Aliter enim Deus praestat ut velimus, aliter praestat quod voluerimus. Ut velimus enim et suum esse voluit et nostrum; suum vocando, nostrum sequendo. Quod autem voluerimus solus praestat, id est, posse bene agere, et semper beate vivere. Verumtamen Esau nondum natus, nihil horum posset velle seu nolle. Cur ergo in utero positus improbatus est? Reditur enim ad illas difficultates, non solum sua obscuritate, sed etiam nostra tam multa repetitione molestiores.

11. Cur enim est improbatus Esau nondum natus, qui nec credere poterat vocanti, nec contemnere vocationem, nec boni vel mali aliquid operari? Si praescientia Dei futurae malae voluntatis ejus, cur non et Jacob praescientia Dei approbatus est futurae bonae voluntatis ejus? Quod si semel concesseris, potuisse quemquam vel approbari vel improbari ex eo quod nondum in illo erat, sed quia Deus futurum esse praesciebat; conficitur eum potuisse etiam ex operibus approbari, quae in illo Deus futura esse praesciebat, quamvis nondum esset aliquid operatus; et omnino te nihil adjuvabit quod nondum nati erant, cum dictum esset, *Et major serviet minori*, ut hinc ostendas non ex operibus dictum, quia nondum quidquam erat operatus.

12. Illa etiam verba si diligenter attendas, *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*; non hoc Apostolus propterea tantum dixisse videbitur, quod adjutorio Dei ad id quod volumus perveniamus; sed etiam ex illa intentione qua et alio loco dicit, *Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini; Deus enim est qui operatur in vobis et velle et operari, pro bona voluntate. (Philipp. II, 12, 13)*. Ubi satis ostendit etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam si propterea solum dictum est, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, quia voluntas hominis sola non sufficit ut juste recteque vivamus, nisi adjuvemur misericordia Dei; potest et hoc modo dici, *Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis*, quia misericordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostrae voluntatis addatur. At illud manifestum est, frustra nos velle, nisi Deus misereatur: illud autem nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus

miseretur, etiam volumus: ad eandem quippe misericordiam pertinet ut velimus. *Deus enim est qui operatur in nobis et velle et operari, pro bona voluntate.* Nam si quaeramus utrum Dei donum sit voluntas bona, mirum si negare quisquam audeat. At enim quia non praecedit voluntas bona vocationem, sed vocatio bonam voluntatem, propterea vocanti Deo recte tribuitur quod bene volumus, nobis vero tribui non potest quod vocamur. Non igitur ideo dictum putandum est, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, quia nisi ejus adjutorio non possumus adipisci quod volumus, sed ideo potius, quia nisi ejus vocatione non volumus.

13. Sed si vocatio ista ita est effectrix bonae voluntatis, ut omnis eam vocatus sequatur, quomodo verum erit, *Multi vocati, pauci electi*? Quod si verum est, et non consequenter vocationi vocatus obtemperat, atque ut non obtemperet in ejus est positum voluntate, recte etiam dici potest, Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis; quia misericordia vocantis non sufficit, nisi vocati obedientia consequatur. An forte illi qui hoc modo vocati non consentiunt, possent alio modo vocati accommodare fidei voluntatem, ut et illud verum sit, *Multi vocati, pauci electi*; ut quamvis multi uno modo vocati sint, tamen quia non omnes uno modo affecti sunt, illi soli sequantur vocationem, qui ei capiendae reperiuntur idonei; et illud non minus verum sit, *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*, qui hoc modo vocavit, quomodo aptum erat eis qui secuti sunt vocationem? Ad alios autem vocatio quidem pervenit; sed quia talis fuit qua moveri non possent, nec eam capere apti essent, vocati quidem dici potuerunt sed non electi: et non jam similiter verum est, Igitur non miserentis

Dei, sed volentis atque currentis est hominis: quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit; quia si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut et moverentur et intelligerent et sequerentur. Verum est ergo, *Multi vocati, pauci electi*. Illi enim electi, qui congruenter vocati: illi autem qui non congruebant neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non secuti, quamvis vocati. Item verum est, *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei*; quia etiamsi multos vocet, eorum tamen miseretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum est, ut sequantur. Falsum est autem si quis dicit, Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis: quia nullius Deus frustra miseretur; cujus autem miseretur, sic eum vocat, quomodo scit ei congruere, ut vocantem non respuat.

14. Hic dicet aliquis: Cur ergo Esau non sic est vocatus, ut vellet obedire? Videmus enim alios aliter iisdem rebus demonstratis vel significatis ad credendum moveri. Sicut exempli gratia, Simeon in Dominum nostrum Jesum Christum adhuc infantem parvulum credidit, Spiritu ei revelante cognoscens (**Luc. II, 25**). Nathanael ad unam sententiam, quam ab illo audivit, *Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub arbore fici, vidi te*; respondit, *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel* (**Joan. I, 48, 49**). Quod tanto post quia confessus est Petrus, meruit audire quod beatus sit, et quod ei darentur claves regni coelorum (**Matth. XVI, 16-19**). Miraculo facto in Cana Galilaeae, quod initium signorum Jesu Joannes evangelista commemorat, aqua in vinum conversa, crediderunt in eum discipuli ejus (**Joan. II, 11**). Multos loquendo incitavit ad fidem: multi nec suscitatis mortuis

crediderunt. De cruce atque morte ejus conterriti etiam discipuli titubarunt; et tamen latro tunc credidit, cum eum non praestantiozem videret in operibus, sed consortio crucis aequalem (**Luc. XXIII, 40-42**). Unus etiam de numero discipulorum post ejus resurrectionem, non tam viventibus membris, quam recentibus cicatricibus credidit (**Joan. XX, 27**): multi ex eorum numero a quibus crucifixus est, qui videntes eum miracula facientem contempserant discipulis eum praedicantibus et in nomine ejus talia facientibus crediderunt (**Act. II-IV**). Cum ergo alius sic, alius autem sic moveatur ad fidem, eademque res saepe alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat; aliumque moveat, alium non moveat; quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret, voluntatemque conjungeret, in qua Jacob justificatus est? Quod si tanta quoque potest esse obstinatio voluntatis, ut contra omnes modos vocationis obdurescat mentis aversio; quaeritur utrum de divina poena sit ipsa duritia, cum Deus deserit non sic vocando, quomodo ad fidem moveri potest. Quis enim dicat modum quo ei persuaderetur ut crederet, etiam Omnipotenti defuisse?

15. Sed quid hoc quaerimus, cum ipse subjungat Apostolus, *Dicit enim Scriptura Pharaoni, Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra?* Hoc autem subjecit Apostolus documentum, quo probaret quod supra dixerat, *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei.* Tanquam enim ei diceretur, Unde hoc doces? *Dicit enim Scriptura, inquit, Pharaoni, Quia ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et ut annuntietur nomen*

*meum in universa terra. Utique hinc ostendens quod non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Concluditque ita, Ergo cujus vult miseretur, et quem vult obdurat; cum superius non utrumque dictum sit. Neque enim quomodo dictum est, Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei; sic etiam dictum est, non nolentis neque contemnentis, sed obdurantis est Dei. Unde datur intelligi, quod infra utrumque posuit, Ergo cujus vult miseretur, et quem vult obdurat, ita sententiae superiori posse congruere, ut obduratio Dei sit nolle misereri: ut non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior, sed tantum quo sit melior non erogetur. Quod si fit nulla distinctione meritorum, quis non erumpat in eam vocem, quam sibi ipse objecit Apostolus? Dicis itaque mihi: Quid adhuc conqueritur? nam voluntati ejus quis resistit? Conqueritur enim Deus saepe de hominibus, sicut per innumerabiles apparet Scripturarum locos, quod nolint credere et recte vivere. Unde fideles et facientes voluntatem Dei conversari dicuntur sine querela (**Luc. I, 6**), quod de illis non queratur Scriptura. Sed, Quid conqueritur, ait? nam voluntati ejus quis resistit, quando cujus vult miseretur, et quem vult obdurat? Et tamen intueamur superiora, et inde nostram, quantum ipse Dominus adjuvat, sententiam dirigamus.*

16. Ait enim paulo ante, *Quid ergo dicemus? numquid iniquitas est apud Deum? Absit.* Sit igitur hoc fixum atque immobile in mente sobria pietate atque stabili in fide, quod nulla est iniquitas apud Deum: atque ita tenacissime firmissimeque credatur idipsum quod Deus *cujus vult miseretur et quem vult obdurat*, hoc est, cujus vult miseretur et cujus non vult non miseretur, esse alicujus occultae atque

ab humano modulo investigabilis aequitatis, quae in ipsis rebus humanis terrenisque contractibus animadvertenda est; in quibus nisi supernae justitiae quaedam impressa vestigia teneremus, nunquam in ipsum cubile ac penetrale sanctissimum atque castissimum spiritualium praeceptorum nostrae infirmitatis suspiceret atque inhiaret intentio. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (**Matth. V, 6**). In ista igitur siccitate vitae conditionisque mortalis, nisi aspergeretur desuper velut tenuissima quaedam aura justitiae, citius aresceremus, quam sitiremus. Quapropter cum dando et accipiendo inter se hominum societas connectatur, dentur autem et accipiantur vel debita vel non debita; quis non videat iniquitatis argui neminem posse, qui quod sibi debetur, exegerit? nec eum certe, qui quod ei debetur, donare voluerit? hoc autem non esse in eorum qui debitores sunt, sed in ejus cui debetur arbitrio? Haec imago, vel, ut supra dixi, vestigium negotiis hominum de fastigio summo aequitatis impressum est. Sunt igitur omnes homines (quandoquidem, ut Apostolus ait, *In Adam omnes moriuntur* [**I Cor. XV, 22**], a quo in universum genus humanum origo ducitur offensionis Dei) una quaedam massa peccati, supplicium debens divinae summaeque justitiae, quod sive exigatur, sive donetur, nulla est iniquitas. A quibus autem exigendum, et quibus donandum sit, superbe judicant debitores: quemadmodum conducti ad illam vineam injuste indignati sunt, cum tantumdem aliis donaretur, quantum illis redderetur (**Matth. XX, 11**). Itaque hujus impudentiam quaestionis ita retundit Apostolus: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Sic enim respondet Deo, cum ei displicet quod de peccatoribus conqueritur Deus, quasi quemquam Deus peccare cogat, si tantummodo quibusdam

peccantibus misericordiam justificationis suae non largiatur, et ob hoc dicatur obdurare peccantes quosdam, quia non eorum miseretur, non quia impellit ut peccent. Eorum autem non miseretur, quibus misericordiam non esse praebendam, aequitate occultissima et ab humanis sensibus remotissima iudicat. Inscrutabilia enim sunt iudicia ejus, et investigabiles viae ipsius (**Rom. XI, 33**). Conqueritur autem juste de peccatoribus, tanquam de his quos peccare ipse non cogit. Simul etiam ut hi quorum miseretur, hanc quoque habeant vocationem; ut dum conqueritur Deus de peccatoribus, compungantur corde, atque ad ejus gratiam convertantur. Juste ergo conqueritur, et misericorditer.

17. Sed si hoc movet, quod voluntati ejus nullus resistit, quia cui vult subvenit, et quem vult deserit; cum et ille cui subvenit, et ille quem deserit, ex eadem massa sint peccatorum, et quamvis debeat uterque supplicium, ab uno tamen exigatur, alteri donetur: si hoc ergo movet; *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Arbitror enim sub eadem significatione positum, quod dictum est, *homo*; sub qua et illud dicitur, *Nonne homines estis, et secundum hominem ambulatis?* Ibi enim carnales et animales notantur hoc nomine, quibus dicitur, *Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus*; et illud, *Nondum enim poteratis: sed neque adhuc potestis, adhuc enim estis carnales* (**I Cor. III, 1-4**), et illud, *Animalis autem homo non percipit quae sunt Spiritus Dei* (**Id. II, 14**). His ergo dicitur, *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quare me sic fecisti? Aut non habet potestatem figulus luti, ex eadem conspersione facere aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?* Eo ipso

fortasse satis ostendit se homini carnali loqui; quoniam hoc limus ipse significat, unde primus homo formatus est: et quia *omnes*, ut jam commemoravi, secundum eundem Apostolum *in Adam moriuntur*, unam dicit esse conspersionem omnium. Et quamvis aliud vas fiat in honorem, aliud in contumeliam; tamen et illud quod fit in honorem, necesse est ut carnale esse incipiat, atque inde in spiritualem consurgat aetatem. Quandoquidem jam in honorem facti erant, et in Christo jam nati erant: sed tamen quoniam parvulos adhuc alloquitur, etiam ipsos carnales appellat, dicens: *Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; neque enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis; adhuc enim estis carnales*. Quamvis ergo carnales eos esse dicat; tamen jam in Christo natos, et in illo parvulos, et lacte potandos. Et quod adjungit, *Nec adhuc quidem potestis*, ostendit proficientes futurum esse ut possint; quia jam in eis spiritualiter renatis gratia fuerat inchoata. Ergo jam vasa erant in honorem facta, quibus adhuc tamen recte diceretur, *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* Et si talibus recte dicitur, multo rectius eis qui vel nondum ita regenerati sunt, vel etiam in contumeliam facti. Illud tantummodo inconcussa fide teneatur, quod non sit iniquitas apud Deum: qui sive donet, sive exigat debitum, nec ille a quo exigit, recte potest de iniquitate ejus conqueri, nec ille cui donat, debet de suis meritis gloriari. Et ille enim, nisi quod debetur, non reddit: et ille non habet, nisi quod accepit.

18. Sed enitendum est hoc loco, si Dominus adjuvet, videre quemadmodum et illud verum sit, quod scriptum est, *Nihil odisti eorum quae fecisti (Sap. XI, 25)*; et illud, *Jacob dilexi,*

Esau autem odio habui (Malach. I, 2, 3). Si enim propterea Esau odio habuit, quia vas factum erat in contumeliam, et aliud vas in honorem, aliud in contumeliam idem figulus fecit, quomodo *nihil odisti eorum quae fecisti?* Ecce enim odit Esau, quod vas ipse fecit in contumeliam. Qui nodus ita solvitur, si intelligamus omnium creaturarum esse artificem Deum. Omnis autem creatura Dei bona est (**I Tim. IV, 4**); et omnis homo in quantum homo est, creatura est, non in quantum peccator est. Est ergo creator Deus et corporis et animi humani. Neutrum horum malum, et neutrum odit Deus: nihil enim odit eorum quae fecit. Est autem animus praestantior corpore; Deus vero et animo et corpore, utriusque effector et conditor, nec odit in homine nisi peccatum. Est autem peccatum hominis inordinatio atque perversitas; id est, a praestantiore Conditore aversio, et ad condita inferiora conversio. Non igitur odit Deus Esau hominem, sed odit Deus Esau peccatorem. Sicut dicitur de Domino, *In sua propria venit, et sui eum non receperunt (Joan. I, 11):* quibus item ipse dicit, *Vos propterea non auditis, quia non estis ex Deo (Id. VIII, 47).* Quomodo *sui*, quomodo *non ex Deo*: nisi quia illud dictum est de hominibus, quos ipse Dominus fecerat; illud de peccatoribus, quos ipse Dominus arguebat? iidem tamen ipsi et homines et peccatores; sed homines Dei conditione, peccatores propria voluntate. Quod ergo Jacob dilexit, numquid peccator non erat? Sed dilexit in eo non culpam quam debebat, sed gratiam quam donabat. Nam et Christus pro impiis mortuus est (**Rom. V, 6**): non tamen ut impii permanerent, sed ut justificati ab impietate converterentur, credentes in eum qui justificat impium (**Id. IV, 5**); odit enim Deus impietatem. Itaque in aliis eam punit per damnationem, in aliis adimit per justificationem,

quemadmodum ipse iudicat esse faciendum illis iudiciis inscrutabilibus. Et quod ex numero impiorum, quos non iustificat, facit vasa in contumeliam, non hoc in eis odit quod facit: quippe in quantum impii sunt, execrabiles sunt; in quantum autem vasa fiunt, ad aliquem usum fiunt, ut per eorum ordinatas poenas vasa quae fiunt in honorem proficiant. Non itaque odit Deus, nec in quantum homines sunt, nec in quantum vasa sunt; id est, nec quod in eis facit creando, nec quod in eis facit ordinando: nihil enim odit eorum quae fecit. Sed tamen quod vasa eos facit perditionis, ad usum correctionis aliorum facit. Odit enim in eis impietatem, quam ipse non fecit. Sicut enim iudex in homine odit furtum, sed non odit quod datur ad metallum; illud enim fur, hoc iudex facit: ita Deus quod ex conspersione impiorum facit vasa perditionis, non odit quod facit, id est, opus ordinationis suae in poena debita pereuntium, in qua occasionem salutis illi quorum miseretur, inveniant. Sic Pharaoni dictum est, *Ad hoc te excitavi, ut ostendam in te potentiam meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra*. Haec demonstratio potentiae Dei, et annuntiatio nominis eius in universa terra prodest eis ut timeant, et vias suas corrigant, quibus vocatio talis congruit. Sic consequenter dicit: *Si autem volens Deus ostendere iram, et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa irae, quae perfecta sunt in perditionem*: subauditur, *Tu quis es, qui respondeas Deo?* ut recurrente sententia ad verba superiora, iste sit sensus: Si volens Deus ostendere iram, attulit vasa irae; tu quis es, qui respondeas Deo? Non autem solum *volens ostendere iram, et demonstrare potentiam suam attulit in multa patientia vasa irae, quae perfecta sunt in perditionem*; sed etiam quod sequitur, *ut notas faceret divitias gloriae suae in vasa*

misericaordiae. Quid enim prodest vasis perfectis in perditionem, quod ea patienter Deus sustinet, ut ordinate disperdat, utaturque illis ad instrumentum salutis aliorum, quorum miseretur? Sed illis utique prodest, ad quorum salutem istis sic utitur; ut sicut scriptum est, justus manus lavet in sanguine peccatoris (**Psal. LVII, 11**), id est, mundetur ab operibus malis per timorem Dei, cum videt supplicia peccatorum. Quod ergo *volens ostendere iram, attulit vasa irae*, valet ad utilem aliis praestantandum timorem, *et ut notas faceret divitias gloriae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam*. Etenim obduratio illa impiorum utrumque demonstrat, et quid timendum sit, ut quisque pietate convertatur ad Deum; et quantae agenda sint gratiae misericordiae Dei, qui in aliorum poena quid aliis donet ostendit. Si autem illa, quam de aliis exigit, non est justa poena; nihil donat aliis, a quibus eam non exigit. Quia vero illa justa est, et nulla est iniquitas apud vindicantem Deum, quis sufficiat agere gratias ei qui hoc remittit, quod si vellet exigere, nemo se recte diceret non debere?

19. *Quos et vocavit nos, inquit, non solum ex Judaeis, sed etiam ex Gentibus*: id est, vasa misericordiae quae praeparavit in gloriam. Non enim omnes Judaeos, sed ex Judaeis: nec omnes omnino homines Gentium, sed ex Gentibus. Una est enim ex Adam massa peccatorum et impiorum, in qua et Judaei et Gentes remota gratia Dei ad unam pertinent conspersionem. Si enim figulus luti ex eadem conspersione facit aliud vas in honorem, aliud vas in contumeliam; manifestum est autem quod et ex Judaeis sunt alia vasa in bonorem, alia in contumeliam, sicut ex Gentibus: sequitur ut ad unam conspersionem omnes pertinere intelligantur. Deinde

incipit reddere attestations Prophetæ singulis generibus converso ordine. Prius enim dixit *ex Judæis* , posterius *ex Gentibus*: prius autem reddit testimonium pro Gentibus, deinde pro Judæis. *Etenim sicut Osee dicit, Vocabo non plebem meam, plebem meam, et non dilectam, dilectam: et erit in loco ubi dictum est, Non populus meus vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi*: De Gentibus intelligitur dictum, quia non habebant destinatum unum sacrificiorum locum, sicut Judæi in Jerusalem. Missi sunt autem ad Gentes Apostoli, ut in loco suo quique crederent, et ubicumque credidissent, ibi sacrificium laudis offerrent quibus dedit potestatem filios Dei fieri (**Joan. I, 12**). *Isaias autem, inquit, clamat pro Israel*. Ne rursus omnes Israelitæ in perditionem isse credantur , docet et inde facta alia vasa in honorem, alia in contumeliam. *Si fuerit, inquit, numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiae salvæ fient*. Caetera ergo turba, vasa perfecta ad perditionem. *Verbum enim consummans et brevians, inquit, faciet Dominus super terram*: id est, ut compendio fidei per gratiam salvos faciat credentes, non per innumerabiles observationes, quibus illa multitudo serviliter onerata premebatur. Per gratiam quippe nobis verbum consummans et brevians fecit super terram, dicens: *Jugum meum lene est, et sarcina mea levis est* (**Matth. XI, 30**). Quod et paulo post hic dicitur: *Prope te est verbum in ore tuo, et in corde tuo, hoc est verbum fidei quod praedicamus; quia si confitearis in ore tuo quia Dominus est Jesus et credideris in corde tuo quia Deus illum suscitavit a mortuis salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. (**Rom. X, 8-10**). Hoc est verbum consummans et brevians, quod fecit Deus super terram, qua consummatione atque breviatione latro justificatus est, qui defixis in cruce

omnibus membris, et habens libera haec duo, corde credidit ad justitiam, ore confessus est ad salutem; statimque audire meruit, *Hodie mecum eris in paradiso (Luc. XXIII, 43)*. Consequerentur enim bona opera ejus, si percepta gratia diu inter homines viveret. Sed tamen non ea praecesserant, ut eandem gratiam mereretur, ex latrocinio fixus in cruce, ex cruce in paradisum translatus. *Et sicut praedixit, inquit, Isaias, Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuisset. Quod hic ait, reliquisset nobis semen; hoc ibi, reliquiae salvae fient. Caeteri autem tanquam perditionis vasa debito supplicio perierunt. Et ut non omnes perissent sicut in Sodoma et Gomorrha, non meritum eorum fecit, sed gratia Dei relinquentis semen, unde alia messis toto orbe consurgeret. Hoc et paulo post: Sic ergo, inquit, et in hoc tempore reliquiae per electionem gratiae salvae factae sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia. Quid ergo? Quod quaerebat Israel, hoc non est consecutus; electio autem consecuta est; caeteri vero excaecati sunt (Rom. XI, 5-7). Consecuta sunt vasa misericordiae, excaecata sunt vasa irae: ex eadem tamen conspersione, sicut in plenitudine Gentium.*

20. Est locus quidam Scripturae ad rem de qua nunc agimus, maxime necessarius, eadem quae tractata sunt, mira contestatione confirmans, in eo libro qui ab aliis Jesus Sirach, ab aliis Ecclesiasticus dicitur, in quo ita scriptum est: *Et omnes homines de solo, et ex terra Adam creatus est. In multitudine disciplinae Dominus separavit eos, et immutavit vias eorum. Et ex ipsis benedixit et exaltavit, et ex his sanctificavit et ad se applicavit, et ex ipsis maledixit et*

*humiliavit: et convertit illos ad dissensionem illorum. Quasi lutum figuli in manu ipsius plasmare illud et disponere, omnes viae ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius qui se fecit, et reddet illi secundum judicium suum. Contrarium malo bonum est, et contra mortem vita est; sic et contra virum justum peccator. Et sic intueri in omnia opera Altissimi: duo, duo; unum contra unum. Primo hic commendata est disciplina Dei: In multitudine, inquit, disciplinae Dominus separavit eos: unde, nisi a beatitudine paradisi? Et immutavit vias eorum, ut jam tanquam mortales viverent. Tunc facta est una massa omnium, veniens de traduce peccati et de poena mortalitatis, quamvis Deo formante et creante quae bona sunt. In omnibus est enim species et compago corporis in tanta membrorum concordia, ut inde Apostolus ad charitatem obtinendam similitudinem duceret (**I Cor. XII, 12, etc.**). In omnibus est etiam spiritus vitalis terrena membra vivificans, omnisque natura hominis dominatu animae et famulatu corporis conditione mirabili temperata: sed concupiscentia carnalis de peccati poena jam regnans, universum genus humanum tanquam totam et unam conspersionem originali reatu in omnia permanente confuderat. Et tamen sequitur, *Ex ipsis benedixit et exaltavit, et ex ipsis sanctificavit et ad se applicavit, et ex ipsis maledixit et humiliavit, et convertit illos in dissensionem ipsorum*: tanquam Apostolo dicente, *An non habet potestatem figulus luti ex eadem conspersione facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Ideoque illud quod contexitur, nec ab ipsa similitudine vacat: *Quasi lutum, inquit, figuli in manu ipsius plasmare illud et disponere, omnes viae ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius qui se fecit.* Sed quia dicit*

Apostolus, *Numquid iniquitas apud Deum?* vide et hic quid adjungat: *Reddet illi, inquit, secundum judicium suum.* Sed cum damnatis justa tribuantur supplicia; tamen quia hoc ipsum in usum convertitur, quo illi proficiant quibus praebetur misericordia, attende reliqua: *Contrarium, inquit, malo bonum est, et contra mortem vita; sic et contra virum justum peccator. Et sic intueri in omnia opera Altissimi: duo, duo; unum contra unum:* utique ut ex deteriorum comparatione emineant proficiantque meliora. Quae tamen quoniam per gratiam meliora sunt, tanquam diceret, *Reliquiae salvae fient*; sequitur et dicit ex persona reliquiarum, *Et ego novissimus vigilavi, et quasi qui racematur post vindemiatores.* Et unde probat, quia non ex meritis suis, sed ex misericordia Dei? *In benedictione, inquit, Domini et ipse speravi, et quasi qui vindemiat, replevi torcular (Eccli. XXXIII, 10-17).* Quamvis enim novissimus vigilaverit; tamen quia erunt, ut dictum est, novissimi primi (**Matth. XX, 16**), in benedictione Domini sperans ex reliquiis Israel racematus populus implevit torcular ex ubertate vindemiae, quae toto orbe terrarum provenit.

21. Nulla igitur intentio tenetur Apostoli, et omnium justificatorum per quos nobis intellectus gratiae demonstratus est, nisi ut qui gloriatur, in Domino glorietur (**II Cor. X, 17**). Quis enim discutiet opera Domini, ex eadem conspersione unum damnantis, alterum justificantis? Liberum voluntatis arbitrium plurimum valet; imo vero est quidem, sed in venumdatis sub peccato (**Rom. VII, 14**) quid valet? *Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, ut non ea quae vultis faciatis (Galat. V, 17).* Praecipitur ut recte vivamus, hac utique mercede proposita, ut in aeternum beate vivere mereamur: sed quis potest recte

vivere et bene operari, nisi justificatus ex fide? Praecipitur ut credamus, ut dono accepto Spiritus sancti per dilectionem bene operari possimus: sed quis potest credere, nisi aliqua vocatione, hoc est, aliqua rerum testificatione tangatur? Quis habet in potestate tali viso attingi mentem suam, quo ejus voluntas moveatur ad fidem? Quis autem animo amplectitur aliquid quod eum non delectat? aut quis habet in potestate ut vel occurrat quod eum delectare possit, vel delectet cum occurrerit? Cum ergo nos ea delectant quibus proficiamus ad Deum, inspiratur hoc et praebetur gratia Dei, non nutu nostro et industria aut operum meritis comparatur; quia ut sit nutus voluntatis, ut sit industria studii, ut sint opera charitate ferventia, ille tribuit, ille largitur. Petere jubemur ut accipiamus, et quaerere ut inveniamus, et pulsare ut aperiatur nobis (**Matth. VII, 7**). Nonne aliquando ipsa oratio nostra sic tepida est, vel potius frigida et pene nulla, imo omnino interdum ita nulla, ut neque hoc in nobis cum dolore advertamus? quia si vel hoc dolemus, jam oramus. Quid ergo aliud ostenditur nobis, nisi quia et petere et quaerere et pulsare ille concedit, qui ut haec faciamus, jubet? *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*: quandoquidem nec velle nec currere, nisi eo movente atque excitante, poterimus.

22. Quod si electio hic fit aliqua, ut sic intelligamus quod dictum est, *Reliquiae per electionem gratiae salvae factae sunt* (**Rom. XI, 5**); non ut justificatorum electio fiat ad vitam aeternam, sed ut eligantur quiificentur: certe ita occulta est haec electio, ut in eadem conspersione nobis prorsus apparere non possit; aut si apparet quibusdam, ego in hac re infirmitatem meam fateor. Non enim habeo quod intuear in eligendis hominibus ad gratiam salutarem, si ad examen hujus

electionis aliqua cogitatione permittor, nisi vel majus ingenium, vel minora peccata, vel utrumque: addamus etiam, si placet, honestas utilesque doctrinas. Quisquis ergo fuerit quam minimis peccatis irretitus atque maculatus, (nam nullis quis potest?) et acer ingenio, et liberalibus artibus expolitus, eligendus videtur ad gratiam. Sed cum hoc statuero, ita me ridebit ille qui infirma mundi elegit ut confundat fortia, et stulta mundi ut confundat sapientes (**I Cor. I, 27**), ut eum intuens et pudore correctus, ego irrideam multos et prae quibusdam peccatoribus castiores, et prae quibusdam piscatoribus oratores. Nonne advertimus multos fideles nostros ambulantes viam Dei, ex nulla parte ingenio comparari, non dicam quorundam haereticorum, sed etiam mimorum? Item non videmus quosdam homines utriusque sexus in conjugali castitate viventes sine querela, et tamen vel haereticos vel paganos, vel etiam in vera fide et vera Ecclesia sic tepidos, ut eos miremur meretricum et histrionum subito conversorum, non solum patientia et temperantia, sed etiam fide, spe, charitate superari? Restat ergo ut voluntates eligantur. Sed voluntas ipsa, nisi aliquid occurrerit quod delectet atque invitet animum, moveri nullo modo potest: hoc autem ut occurrat, non est in hominis potestate. Quid volebat Saulus, nisi invadere, trahere, vincere, necare Christianos? Quam rabida voluntas, quam furiosa, quam caeca! qui tamen una desuper voce prostratus, occurrente utique tali viso, quo mens illa et voluntas refracta saevitia retorqueretur et corrigeretur ad fidem, repente ex Evangelii mirabili persecutore mirabilior praedicator effectus est (**Act. VIII, 3, et IX, 1**). Et tamen quid dicemus? *Numquid iniquitas est apud Deum*, exigentem a quo placet, donantem cui placet? qui nequaquam exigit indebitum, nequaquam donat

alienum. *Numquid iniquitas est apud Deum? Absit.* Quare tamen huic ita, et huic non ita? *O homo, tu quis es?* Debitum si non reddis, habes quod gratuleris: si reddis, non habes quod queraris. Credamus tantum, etsi capere non valemus, quoniam qui universam creaturam et spiritualem et corporalem fecit et condidit, omnia in numero et pondere et mensura disponit (**Sap. XI, 21**). Sed inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus (**Rom. XI, 33**). Dicamus Alleluia, et collaudemus canticum, et non dicamus, Quid hoc? vel, quid hoc? Omnia enim in tempore suo creata sunt (**Eccli. XXXIX, 19, 26**).

LIBER SECUNDUS. In caeteras quaestiones
quinque vel sex a Simpliciano propositas ex
libris Regum.

PRAEFATIO.

Satis jam de Apostolo me ad proposita respondiisse existimo: nunc ad ea quae de libris Regnorum requisisti aliud volumen aggrediar; quae, sicut multa et prope omnia veterum Librorum, figuratiora sunt, et mysteriorum velaminibus involuta. Quamvis autem ex eo quod transierimus ad Christum, auferatur velamen (**II Cor. III, 16**): tamen videmus nunc in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Velamen quippe omni modo intercludit aspectum; aenigma vero,

tanquam per speculum, sicut idem apostolus ait, *Videmus nunc per speculum et in aenigmate* (I Cor. XIII, 12), nec evidentissimam detegit speciem, nec prorsus obtegit veritatem. Aggrediar ergo et ista, duce Domino, tuis potius sublevatus orationibus, quam jussionibus aggravatus. Praesertim quia ex epistola tua non hoc te intellexi quaerere, quid haec in prophetia significant: in quo revera obtemperare mihi esset difficillimum; quia et de tota eorundem contextione librorum ducenda esset intentio, et si esset promptior intellectus, magnitudo tamen operis impediret; quae si subeunda est, prolixius otium tempusque flagitat: sed nunc ipsas rerum proprietates gestarum, quae his verbis quorum a te facta commemoratio est, significantur, quomodo intelligerem nosse dignatus es et meis litteris aperiri.

QUAESTIO PRIMA.---*Spiritu Dei diverso modo afficiuntur prophetae. Prophetia habitu perpetuo, et affectu transitorio. Spiritus Dei sine additamento intelligitur bonus. An eodem nomine intelligendus Spiritus sanctus Patri et Filio consubstantialis. Spiritus Dei in Saüle bonus et malus quomodo. Saül persequens Davidem spiritu prophetico et bono correptus. Munera quaedam Spiritus sancti haberi sine charitate. Sine charitate munera alia Spiritus sancti nihil prosunt. An prophetia habeatur sine*

*charitate. Haereticos et schismaticos habere
alia dona Spiritus sancti praeter charitatem.
Spiritus malus cur dictus spiritus Domini.*

1. Et primum quidem quod de primo Regnorum libro jussisti ut exponerem, quomodo dictum sit, *Et insiluit spiritus Domini in Saül* cum alibi dicat, *Et spiritus Domini malus in Saül* (**1 Reg. XVI, 14**). Ita enim scriptum est: *Et factum est cum converteret humerum suum, ut iret a Samuel, convertit Deus in Saül cor aliud, et venerunt omnia signa illa die: et venit inde in collem, et ecce chorus prophetarum in obviam illi, et insiluit in illum spiritus Dei, et prophetavit in medio eorum* (**Id. X, 9, 10**). Praedixerat enim haec illi Samuel, cum eum jussus unxisset. Et hoc quidem non puto habere aliquid quaestionis. Spiritus enim ubi vult spirat (**Joan. III, 8**): et spiritum prophetiae nullarum animarum potest maculare contactus. Attingit enim ubique propter suam munditiam (**Sap. VII, 24**). Afficit autem non omnes eodem modo, sed alios per informationem spiritus eorundem hominum, ubi rerum demonstrantur imagines; alios per fructum mentis ad intelligentiam; alios utraque inspiratione; alios etiam nescientes. Sed per informationem spiritus duobus modis: aut per somnium, sicut non solum plerique sancti, sed et Pharao et Nabuchodonosor rex vidit quod nemo eorum intelligere valebat, sed tamen videre uterque potuerat (**Gen. XLI, et Dan. II-IV**): aut per demonstrationem in ecstasi, quod nonnulli Latini stuporem interpretantur; mirum si proprie, sed vicine tamen, cum sit mentis alienatio a sensibus corporis, ut spiritus hominis divino spiritu assumptus capiendis atque intuendis imaginibus vacet; sicut Danieli demonstratum est

quod non intelligebat, et Petro illud vas submissum de coelo quatuor lineis (**Act. X, 11**): nam et ipse quid illa demonstratio figuraret postea cognovit. Per fructum autem mentis ad intelligentiam uno modo, cum haec ipsa quae demonstrantur imaginibus quid significant et quo pertineant revelatur; quae certior prophetia est; nam magis ipsam vocat Apostolus prophetiam (**I Cor. XIII, 2**): sicut Joseph meruit intelligere, quod Pharaon non nisi videre; et Daniel exponit regi, quod ille cernit et nescit. Cum vero ita mens afficitur, ut non rerum imagines conjecturali examinatione intelligat, sed res ipsas intueatur, sicut intelligitur sapientia et justitia omnisque incommutabilis et divina species, ad prophetiam de qua nunc agimus non pertinet. Utroque autem munere prophetiae donantur hi qui et rerum imagines in spiritu vident, et quid valeant simul intelligunt, aut certe manifestis locutionibus in ipsa demonstratione informantur, sicut in Apocalypsi quaedam exponuntur. Nescientes autem afficit prophetiae spiritus, sicut Caiphas cum esset pontifex prophetavit de Domino quod expediret unum mori pro tota gente (**Joan. XI, 49, 50**), cum aliud in verbis quae dicebat attenderet; quae non se a se ipso dicere nesciebat. Abundant in sanctis Libris exempla; et res prudentiae tuae notissimas loquor. Non enim ista dicis ex me, sed in eis me percontando probas, et cognoscere cupiens proficientem, et corrigere paratus errantem. Hoc autem verbo, quod positum est, *Et insiluit in eum spiritus*; tanquam ex abdito divinitatis secreto repentinus significatur afflatus. Horum igitur modorum quonam potius affectum esse intelligamus Saül, satis apparet ex eo quod ibi scriptum est, *Convertit Deus in Saül cor aliud*. Sic enim aliam cordis affectionem significat, quam convertendo fecit Deus

ut imaginum significantium et praefigurantium capax fieret, ad prophetica divinationem.

2. Tantum autem distat inter prophetiam prophetarum, sicut Isaias, sicut Jeremias, et caeteri hujusmodi fuerunt, atque istam transitoriam quae in Saül apparuit, quantum distat inter loquelam humanam, cum loquuntur homines, et cum eadem loquela propter necessarium prodigium asina locuta est, in qua sedebat Balaam propheta (**Num. XXII, 28**). Accepit enim hoc ad tempus illud jumentum, ut Deus quod statuerat demonstraret, non ut habitu perpetuo inter homines bestia loqueretur. Aut si hoc exemplum majore differentia remotum est; multo minus mirandum est homini reprobo datam fuisse ad momentum temporis affectu transitorio prophetiam, quando ille dederat, qui et asinam cum voluit loqui fecit. Magis enim distat pecus ab homine, quam homo reprobus ab electis, sed tamen hominibus. Non enim si quisquam dixerit aliquid quod ad sapientiam pertinet, continuo sapiens existimandus est. Sic nec quisquam, si aliquando prophetaverit, jam inter prophetas numerabitur: cum et Dominus in Evangelio dicat quosdam cum gaudio verbum excipere, et radicis altitudinem non habere, sed esse temporales (**Matth. XIII, 20, 21**). Ideoque sicut consequens indicat lectio, factum est in parabolam, *Si et Saül inter prophetas* (**I Reg. X, 12**)? Hoc igitur mirari desinamus, cum in hominibus apparet divinitus aliquid, quorum vel meritum vel habitum excedit, cum forte vult Deus cujusdam significationis gratia tale aliquid demonstrari.

3. Si autem hoc movet, quod postea Saül malo spiritu invadente praefocabatur, qui prius prophetiae spiritum acceperat; neque hoc mirandum est. Illud enim factum est ex

dispensatione aliquid significandi, hoc ex merito vindicandi. Nec movere nos debent haec alternantia in animo humano, hoc est in creatura mutabili; praesertim eo tempore quo caro corruptibilis mortalisque portatur. An non videmus in ipso Petro, quantum indicat Evangelium, exstitisse tantam confessionem, ut audire meruerit, *Beatus es Simon Bar Jona, quia non revelavit tibi caro et sanguis, sed Pater meus qui in coelis est*: et paulo post tam carnaliter eum de Domini passione sensisse, ut statim audierit, *Vade post me, Satana, scandalum mihi es; non enim sapis quae Dei sunt, sed quae hominum* (**Matth. XVI, 17, 23**)? Et fortasse aliquanto interius intelligentibus tantum valet ad visa illa mentis haec differentia, qua Petrus primo intellexit Deo Patre revelante, quod Filius Dei esset Christus, et postea ne moreretur extimuit; quantum valet ad distinguenda visa, quae in spiritu hominis alienata mente imaginarie fiunt, revelatio prophetiae qua primo afflatus est Saül, et commixtio spiritus mali quo postea premebatur.

4. Jamvero illud, quod etiam malus appellatus est spiritus Domini, sic intelligitur, quomodo dictum est, *Domini est terra* (**Psal. XXIII, 1**): tanquam creatura et in ejus posita potestate. Aut si propterea non congruit hoc locutionis exemplum, quia terra non est mala; omnis enim creatura Dei bona est (**I Tim, IV, 4**): illud congruat, quod ipse Saül jam reprobus et scelestus atque ingratus sancto David, persecutor etiam ejus, cum saevissimae invidiae facibus agigaretur, tamen adhuc Christus Domini dicebatur; sicut eum appellavit ipse David, cum vindicavit extinctum (**II Reg. I, 14, 15**). Sed magis arbitror malignum spiritum a quo vexabatur Saül, ideo dictum spiritum Domini, quod occulto Domini judicio Saülem

vexabat. Utitur enim Deus ministris etiam spiritibus malis ad vindictam malorum, vel ad bonorum probationem; alio modo ad illam rem, alio ad istam. Quamvis enim inde sit quisque malignus spiritus, quia mala voluntate nocere appetit; tamen nocendi potestatem non accipit, nisi ab illo sub quo sunt omnia certis et justis meritorum gradibus ordinata. Quia sicut non est mala voluntas a Deo, sic non est potestas nisi a Deo (**Rom. XIII, 1**). Quamvis enim sit in cujusque potestate quid velit, non est tamen in cujusque potestate quid possit vel facere cuiquam vel a quoquam pati. Nam et ipse Filius unicus Dei passurus ad tempus humiliter homini superbe loquenti et dicenti quod potestatem haberet occidendi eum vel dimittendi: *Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi data tibi esset desuper* (**Joan. XIX, 11**). Diabolus etiam volens nocere justo viro Job, nocendi quidem voluntas diabolo erat, sed tamen a Domino Deo potestatem petebat, dicens, *Mitte manum tuam, et tange carnem ejus* (**Job II, 5**): quamvis hoc esset, si permetteretur, ipse facturus. Ipsam enim permissionem petebat hoc modo, et manum Domini appellabat permissam a Domino manum suam, id est, ipsam potestatem quam volebat accipere. Cui congruit illud in Evangelio, quod Dominus discipulis ait, *Hac nocte postulavit satanas vexare vos sicut triticum* (**Luc. XXII, 31**). Dictus est ergo spiritus Dei malus, hoc est minister Dei ad faciendum in Saül quod eum pati iudex omnipotentissimus judicabat. Quoniam spiritus ille voluntate qua malus erat, non erat Dei: creatura vero qua conditus erat, et potestate quam non sua, sed Domini omnium aequitate acceperat, Dei erat. Verba etiam ipsa Scripturarum ita se habent: *Et perrexit, inquit, Samuel, et abiit in Ramatha; et spiritus Domini recessit a Saül, et comprehendit eum spiritus malignus a Domino, et suffocabat*

eum. Et dixerunt pueri Saül ad eum: Ecce Spiritus Domini malignus suffocat te (I Reg. XVI, 13-15). Hoc igitur a pueris ejus quomodo sit dictum, *spiritus Domini malignus*, superiora verba indicant narrantis Scripturae et dicentis, *Spiritus malignus a Domino*. Secundum enim hoc *Domini*, quod *a Domino*. Quia per se ipsum velle nocere habebat, id est, comprehendere Saül; posse autem non habebat, nisi summa justitia sineretur. Si enim juste vindicat Deus, quemadmodum ipse dicit Apostolus, cum tradit homines in concupiscentias cordis eorum (**Rom. I, 24**); non mirum si nihilominus juste vindicans tradit eos etiam in concupiscentias aliorum nocere volentium, sua semper incommutabili aequitate servata.

5. Animadvertendum sane est, cum additamento dici, *spiritus Dei malus*. Cum autem tantummodo dicitur, *spiritus Dei*, etiamsi non addatur bonus, ex hoc intelligitur bonus. Unde apparet bonum spiritum secundum substantiam, malum autem secundum ministerium dici spiritum Dei. Quanquam quaeri adhuc possit utrum cum spiritus Dei dicitur, et ex hoc ipso jam, etsi nihil addatur, intelligitur bonus, ille intelligatur qui est in Trinitate consubstantialis Patri et Filio Spiritus sanctus, de quo dicitur, *Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. III, 17)*; et iterum, *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum*; et illud, *Sic et quae Dei sunt, nemo scit nisi Spiritus Dei (I Cor. II, 10, 11)*. Et multis locis hoc modo dicitur Spiritus Dei, et intelligitur Spiritus sanctus, etiamsi non addatur: quoniam ea quae circumstant, satis indicant de quo dicatur; ita ut aliquando nec Dei addatur, et intelligatur tamen ille Spiritus Dei principaliter sanctus. Nam quem alium commemorat, ubi dicit, *Ipse Spiritus testimonium dat spiritui nostro, quia sumus filii Dei*; et, *Ipse Spiritus*

adjuvat infirmitatem nostram (Rom. VIII, 16, 26); et, Haec omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singula unicuique prout vult; et, Divisiones donationum sunt, idem autem Spiritus (I Cor. XII, 11, 4)? In his enim omnibus sentiis, nec Dei, nec sanctus est additum, et tamen ipse intelligitur. Sed nescio utrum manifesto aliquo exemplo probari possit, alicubi spiritum Dei dictum sine additamento, ubi Spiritus ille sanctus non significetur, sed aliquis quamvis bonus, creatus tamen et conditus. Quae proferuntur enim dubia sunt, et indigent clariore documento; sicut illud quod scriptum est, *Spiritus Dei superferebatur super aquam (Gen. I, 2)*. Nam et ibi Spiritum sanctum accipere quid impediat, non invenio. Cum enim aquarum nomine illa materies insinuetur informis, quae de nihilo facta est, unde omnia fierent; quid prohibet intelligere Spiritum sanctum Conditoris, quod superferebatur huic materiae, non locorum gradibus intervallisque spatiorum, quod nequaquam de ulla re incorporea recte dicitur, sed excellentia et eminentia dominantis super omnia voluntatis, ut omnia conderentur? Praesertim cum ea locutio, sicut illarum Scripturarum mos est, etiam propheticum quiddam sonet, mysteriumque futuri Baptismatis ex aqua et Spiritu sancto nascituri populi praefiguret. Non ergo cogit quod dictum est, *Et Spiritus Dei superferebatur super aquam*, illum intelligere spiritum, sicut nonnulli volunt, quo mundi moles universa ista corporea velut animatur, ad ministerium quorumque gignentium, et in sua specie continendarum corporalium creaturarum. Creatura est enim quidquid est tale. Illud etiam quod scriptum est, *Quoniam Spiritus Domini replevit orbem terrarum (Sap. I, 7)*, non desunt qui eundem spiritum velint accipi, invisibilem scilicet creaturam cuncta visibilia universali

quadam conspiratione vegetantem atque continentem. Sed neque hic video quid impediat intelligere Spiritum sanctum, cum ipse Deus dicat apud prophetam, *Coelum et terram ego impleo (Jerem. XXIII, 24)*. Non enim sine suo Spiritu sancto implet Deus coelum et terram. Quid ergo mirum si de Spiritu sancto ejus dictum est, *Replevit orbem terrarum?* Aliter enim replet sanctificando, sicut de Stephano dicitur, *Repletus est Spiritu sancto (Act. VI, 5, et VII, 55)*; et de caeteris talibus: aliter ergo replet sanctificante gratia, sicut quosdam sanctos; aliter attestante atque ordinante praesentia, sicut omnia. Quamobrem nescio utrum certo aliquo documento Scripturarum possit ostendi, cum sine ullo additamento dicitur spiritus Dei vel spiritus Domini, aliquid aliud significari quam Spiritum sanctum. Sed etsi est forte quod in praesentia non occurrat, illud certe arbitror non temere dici, quoties in sanctis eloquiis commemoratur spiritus Dei, neque additur aliquid, sive ille Patri et Filio consubstantialis Spiritus sanctus, sive aliqua creatura invisibilis intelligatur, malum tamen non posse intelligi, nisi addatur etiam malus. Malo enim quia bene utitur Deus ad ministerium judicii sui, appellatur etiam ipse spiritus Dei, ad vindictam malorum et disciplinam vel probationem bonorum.

6. Nec illud movere jam nos debet, quod postea scriptum est, eundem Saülem spiritu Dei super se facto prophetasse, quomodo post bonum spiritum spiritus malus, et rursum post malum bonus. Hoc enim fit, non mutabilitate Spiritus sancti, qui est incommutabilis cum Patre et Filio, sed mutabilitate animi humani, Deo cuncta distribuyente, sive malis pro merito damnationis vel emendationis, sive bonis pro largitate gratiae suae. Quanquam videri possit etiam idem fuisse Dei spiritus

semper in Saül; malus autem illi, quod ejus sanctitatis capax non esset. Sed non recte hoc videtur. Tutior est enim ille sensus et verior, ut pro mutabilitate affectionis humanae Spiritus Dei bonus bene afficiat, vel ad prophetiam, vel ad opus quodlibet aliud in munere divino; afficiat autem malus male, qui propter ministerium divinae aequitatis omnia distribuentis et omnibus recte utentis dicitur et ipse spiritus Dei: praesertim quia dictum est, *Recessit ab eo Spiritus Dei, et comprehendit eum spiritus malignus a Domino*. Nullo enim pacto potest idem videri recessisse et apprehendisse. Porro autem in nonnullis exemplaribus, et eis maxime quae de lingua hebraea ad verbum videntur expressa, invenitur Spiritus Dei sine additamento positus; et intelligitur malus ex eo quod arripiebat Saül, et reficiebat eum David tangendo citharam. Manifestum est tamen, ideo non additum malus, quia paulo superius jam dictum erat, et de vicinitate Scripturae subaudiri et intelligi poterat. Ita enim in hujusmodi exemplaribus legitur: *Igitur quandocumque spiritus Domini arripiebat Saül, tollebat David citharam et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saül, et levius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus*. Sive ergo quod hic non est dictum, spiritus Dei; sed tantummodo, spiritus malus: quod ibi minus dictum erat, tanquam redditum apparet, sive quia superius ita positum erat, *Et dixerunt servi Saül ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te; jubeat dominus noster, et servi tui qui coram te sunt quaerent hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Dei malus, psallat manu sua, et levius feras* (**I Reg. XVI, 23, 15, 16**); non opus erat, cum rursum diceretur, *quandocumque spiritus Dei arripiebat Saül*, addere malum, quia notum erat de quo tunc diceretur.

7. Verumtamen illa quaestio major est, et non transitoria animi intentione rimanda, quod cum Saül persequeretur David innocentem, plenus invidia et livore vesanus, *factus est super eum Spiritus Dei, et ambulabat ingrediens, et prophetabat*. Non enim potest hic nisi spiritus bonus intelligi, per quem sancti Prophetæ futurarum rerum imagines et visa cernebant; non ex eo tantum quia dictum est, *Et prophetabat*: nam in exemplaribus quae sunt ex hebraeo, hoc quoque invenitur de spiritu malo dictum ita, *Post diem autem alterum invasit spiritus Dei malus Saül, et prophetabat in medio domus suae* (**I Reg. XVIII, 10**). Et in aliis divinarum Scripturarum locis saepe invenitur quod prophetia non tantum bona, sed et mala dicatur; et prophetae dicti sunt Baalim (**III Reg. XVIII, 19, 22, 25, 40**); et exprobratum est quibusdam quia prophetabant in Baal (**Jerem. II, 8**). Non ergo necesse est intelligi propterea bonum spiritum, qui factus est super Saül postea, quia dictum est, *et ambulabat ingrediens, et prophetabat*: sed quia sine additamento positum est, *Et factus etiam est super eum Spiritus Dei*. Non enim sicut in illo loco dictum erat supra, *Spiritus Dei malus*; ut ex hoc posset etiam in consequentibus subaudiri: quin imo superiora magis magisque attestantur illum spiritum Dei bonum fuisse et vere propheticum. David enim erat cum Samuele, et misit Saül nuntios qui apprehenderent David. Quando autem Samuel erat inter prophetas et coetum prophetarum, qui illo tempore prophetabant, nuntii qui missi sunt, accepto eodem spiritu prophetaverunt, missisque aliis hoc contigit, et tertiis nihilominus: postea cum et ipse Saül venisset, *factus est etiam super eum Spiritus Dei, et ambulabat ingrediens, et prophetabat*. Cum enim dicitur, *Factus est etiam super ipsos Spiritus Dei, et prophetabant et ipsi*; idem utique erat spiritus,

qui erat in prophetis, inter quos et Samuel inventus est (**I Reg. XIX, 20-23**): ex hoc itaque necesse est intelligi illum spiritum bonum. Atque ideo quaestio diligenter discutienda est, quomodo et illi cum missi essent ad tenendum hominem et ad necem adducendum, tali spiritu affici meruerunt, et Saül ipse qui miserat, veniens et ipse, et sanguinem innocentem quaerens effundere, accipere meruit illum spiritum, et prophetare.

8. Hic nimirum occurrit illud, quod apostolus Paulus apertissime exponit, supereminentem viam demonstrans: *Si linguis hominum loquar, inquit, et Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aeramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et sciero omnia sacramenta et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero omnem substantiam meam, et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Quo in loco manifestum est eum munera illa commemorasse, quae Spiritus sancti divisionibus dantur, sicut superius dicit: *Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem; alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae; alii sermo scientiae secundum eundem Spiritum; alteri autem fides in eodem Spiritu; alii donatio curationum in uno Spiritu; alii operationes virtutum, alii prophetia, alii dijudicatio spirituum, alteri genera linguarum. Omnia autem haec operatur unus atque idem Spiritus, dividens propria unicuique prout vult.* Satis ergo apparet inter dona Spiritus sancti esse prophetiam, quam tamen si quis habeat, et charitatem non habeat, nihil est. Ex quo intelligitur fieri posse

ut quidam etiam indigni vita aeterna regnoque coelorum, aspergantur tamen quibusdam Spiritus sancti muneribus non habentes charitatem, sine qua illa munera non nihil sunt, sed nihil eis prosunt. Prophetia quippe sine charitate, sicut jam demonstratum est, non perducit ad regnum Dei: charitas vero sine prophetia utique perducit. Cum enim loquens de membris Christi ait, *Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetae?* indubitanter ostendit etiam eum qui prophetiam non habet, posse in membris Christi numerari: ubi quem locum haberet, si charitatem, sine qua homo nihil est, non haberet? Nullo autem modo ita diceret, quando de membris agebat quibus Christi corpus impletur, *Numquid omnes habent charitatem? quemadmodum dixit, Numquid omnes apostoli? numquid omnes prophetae? numquid omnes virtutes? numquid omnes dona habent curationum (I Cor. XII, 7-11, 29, XIII, 3)?* et caetera hujusmodi.

9. Sed dicit aliquis posse quidem fieri ut prophetiam quisque non habeat, et tamen habeat charitatem, atque ideo Christi membris annumeratus inhaereat: sed fieri non posse ut prophetiam habeat, et non habeat charitatem; nihil enim est homo habens prophetiam sine charitate. Ita fortasse, quemadmodum possumus dicere, nihil esse hominem habentem animam sine mente: non quia potest inveniri homo qui mentem non habeat habens animam; sed quia nihil esset, si inveniri posset. Sic etiam dici potest, Si corpus figuram habeat, colorem non habeat, videri non potest: non quia est corpus cui desit color; sed quia si esset, cerni non posset. Ita fortasse dictum est quod si quis habeat prophetiam, et charitatem non habeat, nihil est: non quia potest in quoquam esse prophetia sine charitate; sed quia si esset, prodesse non

posset. Opus est igitur ad solvendam istam quaestionem, ut ostendamus aliquem reprobum hoc donum habuisse prophetiae: quod si neminem inveniremus, hoc iste ipse Saül satis ostenderet. Sed tamen ille etiam Balaam reprobus apparet; non enim eum tacet Scriptura divino iudicio esse damnatum: et tamen prophetiam habebat; et quia charitas ei deerat, inerat voluntas maledicendi populo Israel, quam hostis pretio comparaverat, qui eum ad maledicendum mercede conduxerat; dono tamen illo prophetandi, quo asper gebatur, benedicebat invitus (**Num. XXII-XXIV**). Nec verba illa parum attestantur huic sententiae, quae in Evangelio scripta sunt, multos dicturos in illa die, *Domine, Domine, in nomine tuo manducavimus et bibimus, et in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tue virtutes multas fecimus*: quibus tamen dicturus est, *Non novi vos; recedite a me, operarii iniquitatis* (**Matth. VII, 22, 23**). Non enim eos mentientes putamus ista dicturos in illo iudicio, ubi nullus erit fallendi locus, aut ullam vocem talium legimus, dicentium, *Dileximus te*. Poterunt ergo dicere, *In nomine tuo prophetavimus*, cum sint improbi et reprobi: non autem poterunt dicere, *Dilectionem quam mandasti, tenuimus*. Nam si dicent, non eis respondebitur, *Non novi vos*. *In hoc enim cognoscetur, inquit, quia discipuli mei estis, si vos invicem diligatis* (**Joan. XIII, 35**).

10. Exemplum itaque huius Saül resistit superbis nonnullis haereticis, qui aliquid boni de muneribus sancti Spiritus negant posse dari eis qui ad sortem sanctorum non pertinent: cum eis dicimus habere illos posse sacramentum Baptismi, quod cum ad Ecclesiam catholicam veniunt, non est in eis ullo modo violandum, aut quasi non habeant tradendum; sed

tamen eos non ideo salutem debere confidere, quia non improbamus quod illos accepisse concedimus; sed oportere cognoscere unitatis societatem vinculo charitatis ineundam, sine qua omnino quidquid habere potuerint, quamvis per se sanctum ac venerandum, ipsi tamen nihil sunt, tanto indigniores effecti vitae aeternae praemio, quanto illis donis non bene usi sunt, quae in hac vita, quae transitoria est acceperunt. Non autem bene utitur, nisi charitas; et charitas omnia tolerat (**I Cor. XIII, 7**), atque ideo non scindit unitatem, cuius ipsa est fortissimum vinculum. Non enim et servus ille non accepit talentum, aut aliquid aliud intelligitur talentum quam munus aliquod utique divinum: sed, *Qui habet, dabitur ei; qui autem non habet, et quod habet auferetur ab eo* (**Matth. XXV, 29**). Quod non habet auferri non potest; sed aliud non habet, ut merito auferatur quod habet: non habet charitatem utendi, ut auferatur quidquid aliud habet, quod sine charitate non prodest.

11. Non igitur mirum est, regem Saül et eo tempore quo primum unctus est, accepisse spiritum prophetandi, et postea cum esset propter inobedientiam reprobatus, recedente ab eo spiritu Domini arreptum esse maligno spiritu a Domino: qui etiam spiritus Domini appellatus est propter ministerium; quia omnibus etiam spiritibus malis bene utitur Dominus, vel ad damnationem quorundam, vel ad emendationem, vel ad probationem: et quamvis non sit malignitas a Domino, non est tamen potestas nisi a Deo (**Rom. XIII, 1**). Dictusque est etiam sopor Domini, qui occupaverat milites ejusdem Saül, cum David hastam et scyphum abstulisset a capite dormientis (**I Reg. XXVI, 12**): non quia tunc sopor in Domino erat, ut ipse dormiret; sed quia ille sopor, qui tunc homines apprehenderat,

nutu Dei erat infusus, ne David servi ejus in eo loco praesentia sentiretur. Neque illud mirum est, rursum eundem Saül accepisse spiritum prophetiae, cum persequeretur justum, et eum comprehensurus et necaturus venisset in locum ubi erat congregatio prophetarum. Sic enim satis demonstratum est neminem de tali munere jam securum esse debere, tanquam sit acceptissimus Deo, si non habeat charitatem: quandoquidem illud donum et Saüli dari potuit, propter arcanum quidem alicujus sacramenti; sed tamen dari potuit reprobato, et invido, et ingrato, et reddenti mala pro bonis, et ne post ipsam quidem acceptionem spiritus correcto in melius atque mutato.

QUAEST. II.---*De Deo nihil dignum dicitur. Praescientia an proprie sit in Deo. Scientia quid, et quomodo in Deo. Ira, misericordia, et zelus Dei quo sensu dicitur. Rebus divinis vocabula humana tribuuntur, sed ibi remotis imperfectionibus intelligenda. Sapientia et scientia unde differunt. Poenitere quomodo convenit Deo. Poenitentia et zelus cur minus videantur Deo congruere quam praescientia, ira et similia.*

1. Age, jam videamus quomodo dictum sit, *Poenitet me quod constituerim regem Saül (I Reg. XV, 11)*. Quaeris enim, non utique in talium verborum intellectu rudis, sed rudimenta

explorans mea paterno studio et benigna cura, quomodo poeniteat aliquid Deum, in quo sit omnis praescientia. Ego vero, cum hoc de Deo dicitur, indignum aliquid dici arbitrarer, si aliquid dignum inveniretur quod de illo diceretur. Cum vero verba omnia, quibus humana colloquia conseruntur, illius sempiterna virtus et divinitas mirabiliter atque incunctanter excedat, quidquid de illo humaniter dicitur, quod etiam hominibus apsernabile videatur, ipsa humana admonetur infirmitas, etiam illa quae congruenter in Scripturis sanctis de Deo dicta existimat, humanae capacitati aptiora esse quam divinae sublimitati; ac per hoc etiam ipsa transcendenda esse sereniore intellectu, sicut ista qualicumque transcensa sunt.

2. Quis est enim hominum, cui non occurrat in Deo cuncta praesciente, poenitentiam esse non posse? Et certe tamen haec duo verba sunt, poenitentia et praescientia, quorum quia unum congruere credimus Deo, id est praescientiam, negamus in eo esse poenitentiam. Cum vero alius liquidiore consideratione ista pertractans, quaesierit quemadmodum vel ipsa praescientia Deo congruat, et invenerit hujus etiam verbi notionem illius ineffabili divinitate longe lateque superari; non miratur utrumque de illo propter homines dici potuisse, de quo utrumque propter ipsum incongrue diceretur. Quid est enim praescientia, nisi scientia futurorum? Quid autem futurum est Deo, qui omnia supergreditur tempora? Si enim scientia Dei res ipsas habet, non sunt ei futurae, sed praesentes; ac per hoc non jam praescientia, sed tantum scientia dici potest. Si autem sicut in ordine temporalium creaturarum, ita et apud eum nondum sunt quae futura sunt, sed ea praevenit sciendo; bis ergo ea sentit, uno quidem modo secundum futurorum praescientiam, altero vero secundum

praesentium scientiam. Aliquid ergo temporaliter accedit scientiae Dei ; quod absurdissimum atque falsissimum est. Nec enim potest quae ventura praenoscat nosse cum venerint; nisi bis innotescant , et praenoscendo antequam sint, et cognoscendo cum jam sunt. Ita fit ut (quod longe a veritate seclusum est) temporaliter aliquid accedat scientiae Dei, cum temporalia quae praesciuntur etiam praesentia sentiuntur, quae non sentiebantur antequam fierent, sed tantummodo praesciebantur. Si vero etiam cum venerint, quae praesciebantur esse ventura, nihil novi accedet scientiae Dei, sed manebit illa praescientia sicut erat etiam priusquam venirent quae praesciebantur; quomodo jam praescientia dicetur, quando non est rerum futurarum? Jam enim praesentia sunt quae futura cernebat, et paulo post erunt praeterita. Praeteritarum autem rerum, sicut praesentium, nullo modo potest dici praescientia. Reditur ergo ad id, ut fiat rebus jam praesentibus scientia, quae eisdem rebus futuris erat praescientia: et cum ea quae praescientia erat prius, postea scientia fiat in Deo, admittit mutabilitatem et temporalis est; cum sit Deus, qui vere summeque est, nec ulla ex parte mutabilis, nec ullo motu novitio temporalis. Placet ergo ut non dicamus praescientiam Dei, sed tantummodo scientiam: quaeramus et hoc quomodo. Non enim scientiam solemus dicere in nobis, nisi cum sensa et intellecta memoria retinemus; cum meminimus aliquid sensisse nos vel intellexisse, ut id cum volumus recolamus. Quod si ita in Deo est, ut possit proprie dici, Intelligit et intellexit, sentit et sensit; admittit tempus, et subrepat nihilominus illa mutabilitas, quae longe a Dei substantia removenda est. Et tamen et scit Deus, et praescit Deus ineffabili modo: sic eum et poenitet ineffabili modo. Cum enim scientia Dei longe distet ab humana scientia,

ita ut irridenda sit comparatio, utraque tamen scientia vocatur: et haec quidem humana talis est, ut dicat de illa Apostolus etiam, *Scientia destruetur* (**I Cor. XIII, 8**); quod nullo modo recte de scientia Dei dici potest. Sic et ira hominis turbida est et non sine cruciatu animi: ira vero Dei, de qua dicitur in Evangelio, *Sed ira Dei manet super eum* (**Joan. III, 36**); et Apostolus, *Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem* (**Rom. I, 18**); illo in tranquillitate jugiter manente, in creatura subdita exercet admirabili aequitate vindictam. Misericordia quoque hominis habet nonnullam cordis miseriam, unde etiam in latina lingua nomen accepit: nam inde est etiam, quod non solum gaudere cum gaudentibus, sed etiam flere cum flentibus hortatur Apostolus (**Id. XII, 15**). Quis autem sano capite dixerit, ulla miseria tangi Deum? quem tamen ubique Scriptura misericordem esse testatur. Ita zelum humanum non sine peste livoris intelligimus: zelantem vero Deum non ita, sed eodem verbo, non eodem modo.

3. Longum est percurrere caetera, et sunt innumerabilia quibus ostenditur multa divina iisdem nominibus appellari quibus humana, cum incomparabili diversitate sejuncta sint: nec tamen frustra eadem sunt rebus utrisque indita vocabula, nisi quia haec cognita quae in quotidiana consuetudine versantur, et experimentis usitatoribus innotescunt, nonnullam ad intelligenda illa sublimia praebent viam. Cum enim dempsero de humana scientia mutabilitatem, et transitus quosdam a cogitatione in cogitationem, cum recolimus, ut cernamus animo quod in contuitu ejus paulo ante non erat, atque ita de parte in partem crebris recordationibus transilimus; unde etiam ex parte dicit esse Apostolus nostram scientiam (**I Cor. XIII, 9**): cum ergo haec cuncta detraxero, et reliquero solam

vivacitatem certae atque inconcussae veritatis una atque aeterna contemplatione cuncta lustrantis ; imo non reliquero, non enim habet hoc humana scientia, sed pro viribus cogitavero; insinuatur mihi utcumque scientia Dei: quod tamen nomen, ex eo quod sciendo aliquid non latet hominem, potuit esse rei utrique commune. Quanquam et in ipsis hominibus solet discerni a sapientia scientia, ut etiam Apostolus dicit, *Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae secundum eundem Spiritum* (**Id. XII, 8**): in Deo autem nimirum non sunt haec duo, sed unum. Et in hominibus quidem haec ita discerni probabiliter solent, ut sapientia pertineat ad intellectum aeternorum, scientia vero ad ea quae sensibus corporis experimur. Sed licet alius aliam differentiam proferat, nisi tamen diversa essent, non sic ab Apostolo distinguerentur. Quod sane si ita est, ut nomen scientiae rebus quas per sensus corporis experimur, deputatum sit; nulla est omnino scientia Dei. Non enim Deus per se ipsum ex corpore et anima constat, sicut homo. Sed melius dicitur aliam esse scientiam Dei, et non ejusdem generis, cujus ista est quae hominum dicitur: sicut etiam idipsum quod Deus dicitur, longe aliud est, quam quemadmodum dictum est quia *stetit in synagoga deorum* (**Psal. LXXXI, 1**). Tamen ad non latere quoquo modo pertinet communicatio ipsa vocabuli. Sic etiam de ira hominis detraho turbulentum motum, ut remaneat vindictae vigor; atque ita utcumque assurgo in notitiam illius quae appellatur ira Dei. Item de misericordia si auferas compassionem, cum eo quem miseraris, participatae miseriae, ut remaneat tranquilla bonitas subveniendi et a miseria liberandi, insinuatur divinae misericordiae qualiscumque cognitio. Zelum quoque Dei non repudiemus et aspernemur, cum

scriptum invenimus : sed auferamus de humano zelo pallidam tabem doloris, et morbidam perturbationem animi; remaneatque illud solum iudicium, quo corruptio castitatis impunita esse non sinitur, et assurgimus ut incipiamus aliquo modo capere zelum Dei.

4. Quapropter cum legimus etiam Deum dicentem, *Poenitet me*; consideremus quod esse soleat in hominibus opus poenitendi. Procul dubio reperitur voluntas mutandi : sed in homine cum dolore animi est; reprehendit enim in se quod temere fecerat. Auferamus ergo ista, quae de humana infirmitate atque ignorantia veniunt, et remaneat solum velle ut non ita sit aliquid, quemadmodum erat: sic potest aliquantum intimari menti nostrae, qua regula intelligatur quod poenitet Deum. Cum enim poenitere dicitur, vult non esse aliquid, sicut fecerat ut esset: sed tamen et cum ita esset, ita esse debebat; et cum ita esse jam non sinitur, jam non debet ita esse, perpetuo quodam et tranquillo aequitatis iudicio, quo Deus cuncta mutabilia incommutabili voluntate disponit.

5. Sed quoniam praescientiam et scientiam cum laude solemus in hominibus appellare, iramque ipsam solet humanum genus in magnis potestatibus timere potius quam reprehendere, congruenter putamus talia dici de Deo. Qui autem zelat, et quem aliquid poenitet, quoniam vel culpari solet, vel in se culpam corrigere, atque ideo cum reprehensione ista de hominibus dici; propterea movet, cum legimus esse aliquid in Deo ejusmodi. Sed illa Scriptura omnibus consulens, propterea magis et ista ponit, ne illa quae placent sic intelligantur in Deo, quomodo consueverunt in hominibus intelligi. Per haec enim quae displicent, cum ea non audemus sic intelligere in Deo, ut inveniuntur in homine, discimus

etiam illa sic quaerere, quae apta esse atque convenientia putabamus. Nam si propterea non est illud de Deo dicendum, quia in homine displicet; non dicamus incommutabilem Deum, quia de hominibus cum reprehensione dictum est, *Non enim est illis commutatio (Psal. LIV, 20)*. Item sunt quaedam quae in homine laudabilia sunt, in Deo autem esse non possunt: sicut pudor, quod aetatum viridiorum magnum est ornamentum: sicut timor Dei, non enim tantum in veteribus Libris laudatur, sed Apostolus etiam dicit, *Perficientes sanctificationem in timore Dei (II Cor. VII, 1)*; qui utique in Deo nullus est. Sicut ergo quaedam laudabilia hominum non recte dicuntur in Deo; sic quaedam culpabilia hominum recte intelliguntur in Deo: non ita ut in hominibus, sed vocabulis tantummodo communibus, longe alia ratione et modo. Nam paulo post idem Samuel, cui dixerat Dominus, *Poenitet me quod constituerim regem Saül*, ipsi Saüli ait de Deo, *Quoniam non est sicut homo, ut poeniteat eum (I Reg. XV, 29)*: ubi videlicet satis ostendit etiam cum Deus dicit, *Poenitet me*; non humano more accipiendum esse, sicut jam quantum valuimus disputavimus.

QUAEST. III.---*Samuel per pythonissam evocari quomodo potuerit. Samuelis forte phantasma fuit, non spiritus. Daemones quomodo norint futura.*

1. Item quaeris utrum spiritus immundus qui erat in pythonissa, potuerit agere ut Samuel a Saüle videretur et

loqueretur cum eo (**I Reg. XXVIII, 7-19**). Sed multo majoris miraculi est quod ipse satanas princeps omnium immundorum spirituum potuit loqui cum Deo, et petere tentandum Job justissimum virum (**Job. I, 11**): qui etiam tentandos Apostolos petiit (**Luc. XXII, 31**). Aut si hoc non ideo habet difficilem quaestionem, quia per quam voluerit creaturam, cui voluerit creaturae, ubique praesens veritas loquitur, nec propterea magni meriti est cui loquitur Deus: interest enim quid loquatur; quia et imperator multis innocentibus non loquitur, quibus providentissime consulit ad salutem; et cum multis nocentibus loquitur, quos jubet interfici: si ergo hinc propterea nulla quaestio est; nulla sit quaestio quomodo etiam immundus spiritus cum anima sancti viri loqui potuerit. Omnibus enim sanctis Deus creator et sanctificator longe utique major est. Quod si hoc movet, quod licuerit maligno spiritui excitare animam justī, et tanquam de abditis mortuorum receptaculis evocare; nonne magis mirandum est quod satanas ipsum Dominum assumpsit et constituit super pinnam templi (**Matth. IV, 5**)? Quolibet enim modo fecerit, ille etiam modus quo Samueli factum est ut excitaretur, similiter latet. Nisi forte quis dixerit faciliorem diabolo fuisse licentiam ad Dominum vivum unde voluit assumendum, et ubi voluit constituendum, quam ad Samuelis defuncti spiritum a suis sedibus excitandum. Quod si illud in Evangelio nos ideo non perturbat, quia Dominus voluit atque permisit nulla diminutione suae potestatis et divinitatis id fieri; sicut ab ipsis Judaeis, quanquam perversis atque immundis et facta diaboli facientibus, et teneri se, et vinciri, et illudi, et crucifigi atque interfici passus est: non est absurdum credere ex aliqua dispensatione divinae voluntatis permissum fuisse, ut non invitus nec dominante atque subjugante magica potentia, sed

volens atque obtemperans occultae dispensationi Dei, quae et pythonissam illam et Saülem latebat, consentiret spiritus Prophetæ sancti se ostendi aspectibus regis, divina eum sententia percussurus. Cur enim anima boni hominis, a malis vivis evocata si venerit, amittere videatur dignitatem suam; cum et vivi plerumque boni vocati ad malos veniant, et agant cum eis quod officium postulat aequitatis, servato atque inconcusso decore virtutis suae, et illorum vitiis pro rerum praesentium vel usu vel necessitate tractatis?

2. Quanquam in hoc facto potest esse alius facilior exitus et expeditior intellectus, ut non vere spiritum Samuelis excitatum a requie sua credamus, sed aliquod phantasma, et imaginariam illusionem diaboli machinationibus factam, quam propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia solent imagines rerum earum nominibus appellari, quarum imagines sunt. Sicut omnia quae pinguntur atque finguntur ex aliqua materie metalli aut ligni, vel cujusque rei aptae ad opera hujusmodi, quaeque etiam videntur in somnis, et omnes fere imagines, earum rerum quarum imagines sunt, appellari nominibus solent. Quis est enim qui hominem pictum dubitet vocare hominem? Quandoquidem et singulorum quorumque picturam cum aspiciamus, propria quoque nomina incunctanter adhibemus: velut cum intuentes tabulam aut parietem, dicimus, Ille Cicero est, ille Sallustius, ille Achilles, ille Hector, hoc flumen Simois, illa Roma; cum aliud nihil sint quam pictae imagines. Unde Cherubim cum sint coelestes potestates, ficta tamen ex metallo, quod imperavit Deus, super arcam Testamenti, magnae rei significandae gratia, non aliud quam Cherubim illa quoque figmenta vocitantur (**Exod. XXV, 18**). Item quisquis videt somnium, non dicit, Vidi

imaginem Augustini aut Simpliciani; sed, Vidi Augustinum aut Simplicianum: cum eo tempore quod tale aliquid vidit, nos ignoraremus; usque adeo manifestum est, non ipsos homines, sed imagines eorum videri. Et Pharaon spicas se dixit vidisse in somnis et boves (**Gen. XLI, 17-28**), non spicarum aut boum imagines. Si igitur liquido constat nominibus earum rerum quarum imagines sunt, easdem imagines appellari; non mirum est quod Scriptura dicit Samuelem visum, etiamsi forte imago Samuelis apparuit, machinamento ejus qui transfigurat se velut angelum lucis, et ministros suos velut ministros justitiae (**II Cor. XI, 14, 15**).

3. Jamvero si illud movet, quomodo et a maligno spiritu Saüli vera praedicta sunt; potest et illud mirum videri, quomodo daemones agnoverint Christum (**Matth. VIII, 29**), quem Judaei non agnoscebant. Cum enim vult Deus etiam per infimos infernosque spiritus aliquem vera cognoscere, temporalia duntaxat atque ad istam mortalitatem pertinentia, facile est, et non incongruum, ut omnipotens et justus ad eorum poenam, quibus ista praedicuntur, ut malum quod eis impendet, antequam veniat praenosciendo patiantur, occulto apparatu ministeriorum suorum etiam spiritibus talibus aliquid divinationis impertiat, ut quod audiunt ab Angelis, praenuntient hominibus. Tantum autem audiunt, quantum omnium Dominus atque moderator vel jubet vel sinit. Unde etiam spiritus pythionius in Actibus Apostolorum attestatur Paulo apostolo, et evangelista esse conatur (**Act. XVI, 17**). Miscent tamen isti fallacias, et verum quod nosse potuerint, non docendi magis quam decipiendi fine praenuntiant. Et forte hoc est quod cum illa imago Samuelis Saülem praediceret moriturum, dixit etiam secum futurum:

quod utique falsum est. Magno quippe intervallo post mortem separari bonos a malis in Evangelio legimus, cum Dominus inter superbum illum divitem, cum jam apud inferos tormenta pateretur, et illum qui ad ejus januam ulcerosus jacebat, jam in requie constitutum, magnum chaos interjectum esse testatur (**Luc. XVI, 26**). Aut si propterea Samuel Saüli dixit, *Mecum eris*, ut non ad aequalitatem felicitatis, sed ad parem conditionem mortis referatur, quod uterque homo fuerit, et uterque mori potuerit, jamque mortuus mortem vivo praenuntiabat; perspicit, quantum opinor, prudentia tua, secundum utrumque intellectum habere exitum illam lectionem qui non sit contra fidem: nisi forte profundiore et perplexiore inquisitione, quae vel virium mearum vel temporis excedit angustias, inveniatur ad liquidum, vel posse vel non posse animam humanam, cum ex hac vita migraverit, magicis carminibus evocatam vivorum apparere conspectibus, etiam corporis lineamenta gestantem, ut non solum videri valeat, sed et agnosci. Et si potest, utrum etiam justis anima, non quidem cogatur magicis sacris, sed dignetur ostendi occultioribus imperiis summae legis obtemperans: ut si fieri non posse claruerit, non uterque sensus in hujus Scripturae tractatione atque expositione admittatur, sed illo excluso, imaginaria simulatio Samuelis diabolico ritu facta intelligatur. Sed quoniam, sive illud fieri possit, sive non possit, tamen fallacia satanae atque imaginum simulandarum callida operatio decipiendis humanis sensibus multiformis invigilat, pedetentim quidem, ne inquisitionibus diligentioribus praescribamus, sed tamen potius existimemus tale aliquid factum maligno pythonissae illius ministerio, quamdiu nobis aliquid amplius excogitare atque explicare non datur.

QUAEST. IV.---*Quo situ corporis orandum.*

Quod autem quaeris, quid sit quod scriptum est, *Intravit rex David, et sedit ante Dominum* (**II Reg. VII, 18**): quid aliud intelligendum est, nisi quia sedit in conspectu Domini; sive ubi erat arca Testamenti, per quam sacratior et commendatior quaedam praesentia Domini accipi potest; sive quia oraturus sedit, quod non fit recte nisi in conspectu Dei, hoc est in intimis cordis? Potest enim et sic accipi quod dictum est, *ante Dominum*; ubi nullus esset hominum, qui audiret orantem. Sive ergo propter arcam Testamenti, sive propter secretum locum semotum ab arbitris, sive propter intimum cordis ubi erat orantis affectus, convenienter dictum est, *Sedit ante Dominum*. Nisi forte quod sedens oravit, hoc movet; cum et sanctus Elias hoc fecerit, quando pluviam orando impetravit (**III Reg. XVIII, 42-45**). Quibus admonemur exemplis, non esse praescriptum quomodo corpus constituatur ad orandum, animus Deo praesens peragat intentionem suam. Nam et stantes oramus, sicut scriptum est, *Publicanus autem de longinquo stabat* (**Luc. XVIII, 13**); et fixis genibus, sicut in Actibus Apostolorum legimus (**Act. VII, 59, et XX, 36**); et sedentes, sicut ecce David, et Elias. Nisi autem etiam jacentes oraremus, non scriptum esset in Psalmis. *Lavabo per singulas noctes lectum meum; in lacrymis meis stratum meum rigabo* (**Psal. VI, 7**). Cum enim quisque orationem quaerit, collocat membra, sicut ei occurrerit accommodata pro tempore positio corporis ad movendum animum. Cum autem non quaeritur, sed infertur appetitus orandi, hoc est, cum aliquid repente venit in mentem, quo supplicandi moveatur

affectus gemitibus inenarrabilibus, quocumque modo invenerit hominem, non est utique differenda oratio, ut quaeramus quo secedamus, aut ubi stemus, aut ubi prosternamur. Gignit enim sibi mentis intentio solitudinem, et saepe etiam obliviscitur vel ad quam coeli partem, vel in qua positione corporis membra illud tempus invenerit.

QUAEST. V.---*In verba Eliae querentis Deo de morte filii viduae.*

In verbis autem beati Eliae, quibus ait, *O Domine, testis hujus viduae, cum qua ego inhabito apud ipsam, tu male fecisti ut occideres filium ejus*; nihil moveret, si vera pronuntiatio servaretur. Vox est enim non credentis quod tam male faceret Deus cum ea vidua, quae tam pie Prophetam susceperat, eo praesertim tempore quo ibi erat, cui protulerat illa totum victum suum tam exiguum in tam magna et summa inopia. Ita ergo dictum est, ac si diceret, *O Domine, testis hujus viduae, cum qua ego inhabito apud ipsam, tunc male fecisti ut occideres filium ejus?* ut subintelligatur quod utique Dominus testis cordis illius mulieris, ubi videbat quanta esset pietas, unde etiam Eliam ipse ad eam miserat, non malefaciendi causa mortificaverat filium ejus, sed exhibendi miraculi ad gloriam nominis sui, quo tantum Prophetam et tunc viventibus et posteris commendaret: sicut dicit Dominus, non ad mortem mortuum fuisse Lazarum, sed ut glorificaretur Deus in Filio suo (**Joan. XI, 4**). Et ideo consequentia probant, et ipsa etiam fiducia qua credidit Elias, non ad hoc illud contigisse, ut acerbo luctu hospita ejus affligeretur: sed potius ad hoc

factum esse, ut Deus magnificentius ostenderet viduae qualem Dei famulum suscepisset. Sequitur Scriptura, et dicit : *Et insufflavit puero ter, et invocavit Dominum, et dixit, Domine Deus meus, revertatur nunc anima pueri hujus in eum. Et factum est sic.* Haec ergo deprecatio, qua petiit Elias tam breviter et tam fidenter ut resurgat puer, satis indicat quo affectu dicta sint superiora. Et ipsa mulier ostendit ad hoc mortificatum filium suum fuisse, ad quod Elias factum esse praesumpserat, cum illa verba non confirmando, sed renuendo enuntiaverat. Cum enim vivum recepisset filium suum, ait, *Ecce cognovi quoniam homo Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo certissimum* (**III Reg. XVII-XX, 21-24**). Multa sunt autem in Scripturis, quae nisi illo modo pronuntientur, in contrariam sententiam recidunt: sicuti est, *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat* (**Rom. VIII, 33**), si quasi confirmans respondeas, vides quanta perversitas oriatur. Sic ergo pronuntiandum est, ac si diceretur, Deusne qui justificat? ut subaudiatur, Non utique. Ac per hoc apertam puto esse illam Eliae sententiam, quam non servata pronuntiatio faciebat obscuram.

QUAEST. VI.---*De spiritu mendacii misso ad decipiendum Achab.*

De spiritu vero mendacii , per quem deceptus est Achab (**III Reg. XXII, 20-23**), hoc intelligamus, quod jam superius satis aperte tractatum arbitror: Deum scilicet omnipotentem et justum distributorem poenarum praemiorumque pro meritis, non solum bonis et sanctis ministris uti ad opera congrua, sed

etiam malis ad opera digna; cum illi pro sua perversa cupiditate nocere appetant, sinantur autem tantum quantum ille judicat, qui omnia in mensura et pondere et numero disponit (**Sap. XI, 21**). Dixit autem hoc Michaeas propheta quomodo sibi fuerit demonstratum. Occulta enim res et nimis secreta ita demonstratur prophetis, sicut potest capere sensus humanus, cum etiam rerum imaginibus in revelatione tanquam verbis instruitur. Nam quomodo Deus haec agat, ubique totus ac semper praesens; et quomodo ejus simplicem et incommutabilem aeternamque veritatem consulant sancti Angeli, omnesque ab eodem Deo creati sublimes et mundissimi spiritus, atque id quod in eo sempiternae justum vident, pro congruentia rerum inferiorum temporaliter peragant: quomodo etiam lapsi spiritus, qui in veritate non steterunt, propter immunditiam et infirmitatem concupiscentiarum et poenarum suarum non valentes praesentem intrinsecus contueri et consulere veritatem, signa forinsecus per creaturam expectent, eisque moveantur sive ad faciendum aliquid, sive ad non faciendum; quoque modo cogantur aeterna lege. qua universitas regitur, vincti atque constricti, vel sinentem Deum operiri, vel cedere jubenti; et complecti arduum, et explicare longissimum est. Vereor autem ne ista ipsa quae sunt a me dicta, et non satisfecerint expectationi, et taedio fuerint gravitati tuae; quandoquidem cum tu ex omnibus quae interrogasti, unum a me libellum mitti velles, ego duos libros eisdemque longissimos misi, et fortasse quaestionibus tuis nequaquam diligenter expediteque respondi. Quamobrem preces tuas pro erratis meis multas et assiduas peto fieri: sententiam vero de hoc opere tuam brevissimam, sed gravissimam flagito; et dum sit verissima, severissimam non recuso.

